

Zmiana (w) przestrzeni edukacyjnej

Dobre praktyki architektoniczne i funkcjonalne
z warszawskich szkół i przedszkoli

Autorzy i autorki tekstów: Małgorzata Leszko, Agnieszka Czachowska, Alicja Pacewicz

Redakcja merytoryczna: Małgorzata Leszko

Grafika i skład: Agata Napierska

W publikacji wykorzystano materiały z publikacji powstałych w ramach projektów realizowanych na zlecenie m.st. Warszawa: „Rozprzestrzeń szkołę” (Fundacja Civis Polonus) „Zaprojektuj szkołę” (Fundacja Szkoła z Klasą) i „Projekt: Szkoła” (GD Events).

Zdjęcia pochodzą także z konkursu organizowanego przez m.st. Warszawa „Najlepsze szkolne i przedszkolne przestrzenie uczenia się w Warszawie” w latach 2016–2019.

Przykłady zagranicznych dobrych praktyk pochodzą m.in. z publikacji projektu „Przestrzenie edukacji 21. Otwieramy szkołę” (Centrum Edukacji Obywatelskiej w partnerstwie z Fundacją Rozwoju Społeczeństwa Wiedzy Think! oraz HIERO i RAU - projekt współfinansowany ze środków Komisji Europejskiej w ramach programu ERASMUS+).

Warszawa, 2019

Publikacja powstała w ramach projektu Fundacji Szkoła z Klasą „Zmiana w przestrzeni edukacyjnej. Dobre praktyki architektoniczne i funkcjonalne”. Dofinansowano ze środków m.st. Warszawy.

SPIIS TREŚCI

Wstęp	5
Najlepsze szkolne i przedszkolne przestrzenie uczenia się (MIROSŁAW SIELATYCKI)	7
Rozdział I. Szkoła postaw i relacji – nowa architektura edukacji XXI wieku (ALICJA PACEWICZ)	10
Rozdział II. Cechy dobrej przestrzeni uczenia się	19
Rozdział III. Użytkownicy w centrum – dobre praktyki partycypacji w zmianie przestrzeni	23
Historia zmiany pewnej przestrzeni – nie tylko szkolnej (AGNIESZKA CZACHOWSKA)	24
Proces wspólnej zmiany przestrzeni – filary sukcesu	30
Jak wyglądałaby szkoła, gdyby projektowali ją uczniowie i uczennice?	32
Rozdział IV. Rozwiązania szczegółowe	36
1. Otoczenie szkoły	37
1.1 Budynek szkolny i plac przed szkołą	37
1.2 Patio	42
1.3 Ogród i zieleń wokół szkoły	46
2. Przestrzenie wspólne: komunikacja, rekreacja i edukacja	55
2.1. Rekreacja: plac wejściowy i place wewnętrzne	56
2.2. Rekreacja: wnęki i nisze	62

2.3. Korytarze: komunikacja	78
3. Przestrzeń wspólna: pomieszczenia użytkowe	82
3.1. Biblioteka	83
3.2. Stołówka	90
3.3. Szatnie	94
3.4. Sanitariaty (łazienki)	97
3.5. Inne	102
4. Pracownie i sale zajęć	105
Polecane materiały	116

WSTĘP

Tematyka przestrzeni edukacyjnych zyskuje na znaczeniu – zarówno wśród nauczycieli, architektów, jak i wśród decydentów. To zwiększone zainteresowanie przejawia się m.in. we wzmożonej aktywności ekspertów i mieszkańców (debaty, seminaria, projekty budżetu partycypacyjnego związane z jakością przestrzeni), finansowaniu projektów edukacyjnych i architektonicznych przez m.st. Warszawę, w wysiłkach modernizacji przestrzeni szkolnych – od kompleksowych remontów inicjowanych przez samorządy po niewielkie interwencje zgłaszane przez młodzież.

Jeszcze jednym przejawem tego pozytywnego trendu jest przygotowanie publikacji, stworzonej we współpracy z Biurem Architektury i Planowania Przestrzennego m.st. Warszawy, pt. *Szkoła dobrze zaprojektowana: standardy architektoniczne i funkcjonalne dla szkół podstawowych i zespołów szkolno-przedszkolnych m.st. Warszawy* (będzie ona dostępna na stronie internetowej www.architektura.um.warszawa.pl). Wytoczne będą obowiązywały wszystkie nowo powstające placówki w Warszawie. W założeniu mają one prowadzić do powstania szkoły bardziej otwartej, przyjaznej użytkownikom, funkcjonalnej, łączącej zrównoważone i ekonomiczne rozwiązania.

Tymczasem jednak w Warszawie działa ponad 350 przedszkoli, blisko 250 szkół podstawowych i niemal 200 szkół ponadpodstawowych, które funkcjonują w już istniejących budynkach. Wiele z nich mierzy się z brutalną rzeczywistością. Zaprojektowano je z myślą o innym modelu uczenia się niż ten, do którego dążymy – ze sztywnym podziałem na przedmioty, z naciskiem na dyscyplinę, z nauczycielką lub nauczycielem w centrum, włączającym uczniom wiedzę do głów. Wykonano je z materiałów, które nie zawsze łaskawie się starzeją, w czasach, gdy niektóre współczesne rozwiązania technologiczne i ekologiczne były jeszcze czymś nie do pomyślenia. Dziś funkcjonują one w czasie kryzysu po reformie,

gdym wiele placówek mierzy się z brakiem miejsca i niewystarczającymi funduszami, a radykalne zmiany w organizacji życia szkolnego przytłaczają uczniów, nauczycieli i rodziców. Czy dla tych szkół i przedszkoli jest jakaś nadzieja na stworzenie lepszych przestrzeni edukacyjnych?

Jest! W publikacji pokazujemy przykłady już istniejących dobrych praktyk przestrzeni szkolnej i przedszkolnej wraz ze wskazówkami, jak zostały wprowadzone oraz na jakie potrzeby te zmiany odpowiadają¹. Odnosimy się przy tym do standardów i rekomendacji Biura Architektury. Staramy się zachować równowagę między rozwiązaniami systemowymi, wymagającymi sporych nakładów, i tymi, które są dopiero pierwszym krokiem uwalniającym energię i sprawczość do kolejnych zmian. Pokazujemy też rozwiązania zarówno z placówek publicznych, jak i społecznych i prywatnych – rozumiejąc, że czasem zestawianie tych miejsc, działających na odmiennych zasadach finansowych i w innych modelach organizacyjnych, może budzić opór lub frustrację. Wierzymy jednak, że zebrane tu dobre praktyki jako faktycznie istniejące rozwiązania będą nie tylko inspirować, ale też wzmacniać poczucie, że zmiana jest możliwa, a jej fundamentem jest współpraca oraz wsluchanie się we wszystkich użytkowników szkoły i przedszkola.

Zespół Fundacji Szkoła z Klasą

¹ Dobre praktyki warszawskie prezentowane w publikacji pochodzą z następujących źródeł: konkurs Biura Edukacji na najlepsze przestrzenie uczenia się (2016–2019) oraz efekty projektów realizowanych na zlecenie m.st. Warszawy „Rozprzestrzeń Szkołę” (Civis Polonus), „Zaprojektuj szkołę” (Fundacja Szkoła z Klasą) i „Projekt: Szkoła” (GD Events).

Mirosław Sielatycki

Najlepsze szkolne i przedszkolne przestrzenie uczenia się – jak je kształtować z udziałem uczniów?

Mirosław Sielatycki

– zastępca dyrektora Biura Edukacji Urzędu m.st. Warszawy.

Nauczyciel, edukator, koordynator i trener wielu programów edukacyjnych. Pomysłodawca Konkursu Biura Edukacji "Najlepsze szkolne i przedszkolne przestrzenie uczenia się"

Kiedyś na spotkaniu z dużą grupą uczniów z kilku szkół podstawowych zadałem pytanie, kto z nich miał wpływ na ukształtowanie własnego pokoju w ich domu rodzinnym. Prawie wszyscy podnieśli ręce. Potem zadałem pytanie, kto z uczniów miał wpływ na ukształtowanie ich klas lekcyjnych w szkołach. W górę uniosło się niewiele rąk – a przecież w budynkach przedszkolnych i szkolnych oraz w ich otoczeniu młodzi ludzie spędzają dużą część z 15-16 lat swojego życia. Ta przestrzeń silnie wpływa na jakość procesu edukacji, samopoczucie uczniów, możliwość odpoczynku, kontakty międzyludzkie, kształtuje też postawy kulturowe, społeczne, estetyczne. Sprawa dotyczy uczniów, ale również nauczycieli, dla których szkoła to miejsce pracy, jak też rodziców, którzy często bywają w szkole jako jej interesariusze.

Ostatnie dekady to okres postępu w architekturze szkolnej w jej wymiarze technicznym, estetycznym i funkcjonalnym. Rośnie zrozumienie, że powłoka materialna budynku szkolnego i jego otoczenia może wspierać lub ograniczać proces edukacji i wychowania. Liczą się takie jej elementy jak powietrze (wentylacja), światło (przeszklenia i oświetlenie), dźwięk (akustyka), temperatura (ogrzewanie, termoizolacja). O tym decydują głównie specjaliści – projektanci i budowniczowie. W Warszawie udało się stopniowo pokonywać też niekorzystne zjawiska dotykające polskie obiekty oświatowe, jak „koloroza” (pstrykate malowanie elewacji), „reklamoza” (obwieszanie szkół i ogrodzeń wszelkimi reklamami), „ekranoza” (zasłanianie terenów szkolnych ekranami akustycznymi, a nie roślinnością).

Teraz nastał czas, aby w procesie kształtowania przestrzeni szkolnych dać większe prawa uczniom. W odróżnieniu do mieszkańców, którzy oglądają szkoły głównie z zewnątrz, dla uczniów – głównych użytkowników budynków szkolnych – ważniejsze jest to co dzieje się z przestrzenią wewnątrz szkoły. To tu uczniowie i nauczyciele wchodzą różne role – prof. Andrzej Janowski w książce *Uczeń w teatrze życia szkolnego* pisze o tym w następujący sposób:

Szkolne pomieszczenia można podzielić na te, które można określić mianem sceny, i te, które można nazwać kulisami. To rozróżnienie jest bardzo istotne, ponieważ ludzie inaczej zachowują się na scenie, inaczej za „kuli-

Mirosław Sielatycki

Najlepsze szkolne
i przedszkolne prze-
strzenie uczenia się –
jak je kształtować
z udziałem uczniów?

sami”. „Sceną” z punktu widzenia szkoły jest oczywiście klasa (...). Na scenie trzeba poprawnie odegrać to, co od każdego z uczestników interakcji jest oczekiwane przez formalnie pojęty „przepis roli” – nauczyciela lub ucznia. Ale poza sceną istnieją jeszcze kulisy – dla uczniów kulisami bywa boisko, toaleta, korytarze. Tu aktor po zejściu ze sceny może odpocząć, zrelaksować się, rozruszać, na chwilę zapomnieć o tym, co jest uroczyscie odgrywane na scenie w czasie lekcji. (...) Nie tylko uczniowie potrzebują kulis. Potrzebują ich także nauczyciele. Kulisy są niezbędne, by człowiek mógł się na chwilę odseparować i odpocząć od wyraźnie określonych wymagań, jakie narzuca scena.

Przekornie można powiedzieć, że szkoła to „teatr na opak”, gdyż to nie widzowie (uczniowie) oceniają aktora na scenie (nauczyciela), ale aktor ocenia widzów – chyba, że wprowadzimy jakieś mechanizmy dające równowagę, jak badanie potrzeb uczniów, ankiety oceniające prace nauczycieli itp. W zależności od stosunków panujących w szkole wspomnianymi kulisami może być pokój nauczycielski, sekretariat, stołówka szkolna, biblioteka, świetlica.

Szkoła w edukacji architektonicznej, estetycznej i przestrzennej może pełnić kilka funkcji. Po pierwsze świadomie lub nieświadomie szkoła jest wzorem (lub antywzorem) dobrej przestrzeni – kształtuje ich postawy estetyczne. Po drugie w szkole w założeniu powinna uczyć edukacji architektonicznej i estetycznej. Można jednak równie dobrze zaniedbać ten element edukacji, tym bardziej, że nie jest to dominanta w podstawie programowej. Po trzecie szkoła może dawać przestrzeń, by młodzież zyskiwała doświadczenia wpływu na otaczającą przestrzeń. Chodzi o to, czy w szkole funkcjonują mechanizmy włączające uczniów w podejmowanie decyzji dotyczących otoczenia.

Jak więc można spełnić te trzy podstawowe postulaty – szkoły jako wzoru dobrej przestrzeni, szkoły jako miejsca nauczania o dobrej przestrzeni i szkoły jako miejsca stwarzającego możliwości nabywania doświadczeń we współtworzeniu dobrej przestrzeni? Jedną z odpowiedzi jest wprowadzenie partycypacyjnego modelu tworzenia rozwiązań przestrzennych w szkole. Ważne, aby w debatę o przestrzeni danej szkoły zaangażować wszystkich interesariuszy szkoły – uczniów, rodziców, nauczycieli. Istotne jest również włączenie specjalistów – architektów, urzędników oraz partnerów ze społeczności lokalnej, organizacji pozarządowych. Pamiętajmy, że szczególną rolę w uruchomieniu tego procesu odgrywa dyrektor szkoły.

O wymiar partycypacyjny budowy nowych szkół i przedszkoli może zadbać także samorząd. W Warszawie takim rozwiązaniem są m.in. konkursy na projekty architektoniczno-funkcjonalne szkół, które są szansą na wartościową i dostosowaną do potrzeb oraz uwarunkowań lokalnych architekturę przestrzeni szkol-

Mirosław Sielatycki

Najlepsze szkolne
i przedszkolne prze-
strzenie uczenia się –
jak je kształtować
z udziałem uczniów?

nych. Kolejnym rozwiązaniem są konsultacje społeczne na etapie przedprojektowym, pozwalające społeczności lokalnej na przedstawienie potrzeb, zdefiniowanie oczekiwań w kontakcie ze specjalistami.

Ważne jest promowanie dobrych praktyk i tworzenie bazy najlepszych rozwiązań. Dlatego Biuro Edukacji Urzędu m.st. Warszawy, we współpracy z biurami architektury i stołecznego konserwatora zabytków, Wydziałem Architektury Politechniki Warszawskiej, SARP Warszawa, WCIES, organizacjami pozarządowymi aktywnymi w obszarze przestrzeni publicznych, uruchomiło w 2015 roku konkurs dla szkół i przedszkoli „Najlepsze szkolne i przedszkolne przestrzenie uczenia się”. Celem konkursu jest promocja najlepszych rozwiązań przestrzeni edukacyjnych z punktu widzenia architektury, estetyki i funkcjonalności ułatwiającej proces uczenia się i sprzyjającej rozwojowi społeczności szkolnych. Niniejsza publikacja służy szerszemu propagowaniu dokonanych już przez uczniów i nauczycieli zmian w warszawskich szkołach i przedszkolach. Niech w bliskiej przyszłości na pytanie, czy miałeś/ miałaś wpływ na kształtowanie przestrzeni swojej szkoły, uczniowie w jak największej liczbie podnieśli potwierdzająco ręce do góry. Aby to nastąpiło, to dzisiaj potrzebne są wszystkie ręce (dyrektorów, nauczycieli, uczniów, rodziców, specjalistów) na pokład.

ROZDZIAŁ I. SZKOŁA POSTAW I RELACJI

nowa architektura edukacji XXI wieku

Alicja Pacewicz

Szkoła postaw i relacji: nowa architektura edukacji XXI wieku

Alicja Pacewicz

– ekspertka edukacyjna i działaczka społeczna. Współzałożycielka Centrum Edukacji Obywatelskiej oraz Fundacji Szkoła z Klasą. Jurorka Konkursu "Najlepsze szkolne i przedszkolne przestrzenie uczenia się".

Edukacja na całym świecie poszukuje nowego modelu na miarę wyzwań XXI wieku. Szkoła przestaje być miejscem prostego przekazywania wiedzy, bo problemem jest dziś nie tyle brak informacji, co jej nadmiar, złożoność i niepewność. Zmienia się rola nauczyciela, który musi stać się bardziej przewodnikiem, mentorem i coachem niż chodzącą encyklopedią. Ma skupić się na wspieraniu dzieci w samodzielnej pracy, poszukiwaniu pasji, naukowym odkrywaniu świata, a nawet – zmienianiu go na lepsze.

Szkoła XXI wieku **musi przestać być fabryką produkującą „zestandardowanego ucznia”**, bo już dziś świat (i rynek pracy) potrzebuje czegoś zupełnie innego. Potrzebuje osób, które potrafią działać w sposób samostereowny i rozwiązywać złożone problemy. Są otwarte, potrafią się empatycznie i skutecznie komunikować oraz współpracować z ludźmi o innych poglądach czy stylu życia. Poza tym szkoła to przecież nie jakaś „przygotowalnia” do dorosłości, ale **miejsce, w którym życie toczy się „tu i teraz”** – codziennie przez wiele godzin.

Jaka powinna być przestrzeń architektoniczna przedszkola i szkoły, by umożliwić taką edukację? Z jakimi wzorami rodem z pruskiej szkoły, a czasem średniowiecznego klasztoru, trzeba zerwać? A co warto zachować?

Przestrzeń szkolna naprawdę wpływa na proces uczenia się. Wynika to nie tylko z potocznych obserwacji, ale także prowadzonych na całym świecie badań naukowych. Liczy się otoczenie, boisko czy ogródek, rozkład pomieszczeń, układ stolików, oświetlenie, akustyka, wentylacja, meble i sprzęty, kolory ścian. Mogą one pomagać albo przeszkadzać, zachęcać albo odrzucać. Każde z nas pamięta „dobre” i „złe” miejsca

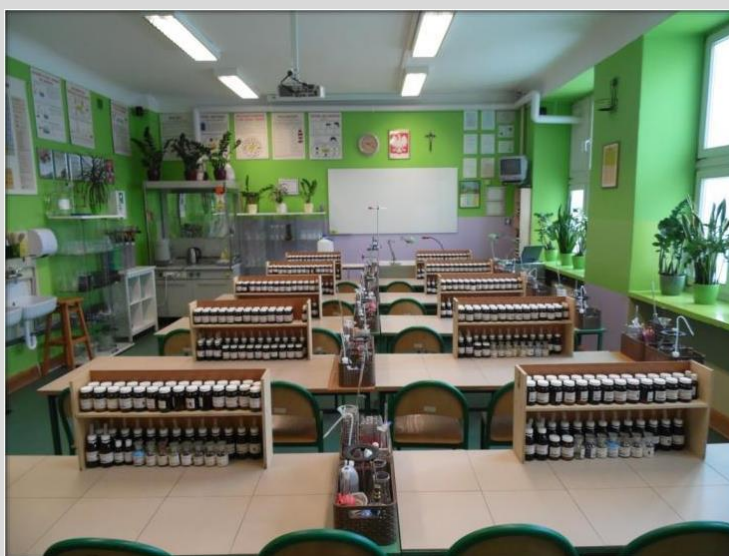
Alicja Pacewicz

Szkoła postaw i relacji:
nowa architektura
edukacji XXI wieku

do nauki, zabawy, kolegowania się. Ważna jest estetyka i ergonomia, ale także klimat. Oczywiście nie wystarczy **piękna bryła i dobre materiały, potrzebna jest jeszcze „dusza” szkoły**. Tworzą ją relacje między ludźmi, wartości, które widać w ich pracy i działaniach, uczucia, jakie szkoła w nich budzi. Architektura może tę duszę budzić albo tłamsić.

Budynek szkoły to nie tylko lepsza lub gorsza architektura. To także swego rodzaju komunikat do uczniów, nauczycieli, rodziców i całego otoczenia. Powinien brzmieć: „czujcie się bezpiecznie”, „nauka jest ciekawa”, „to także twoje miejsce”, „zapraszamy rodziców”, „dbamy o klimat”.

Przestrzeń architektoniczna przedszkola i szkoły powinna dawać wszystkim poczucie bezpieczeństwa. Nie znaczy to wcale, że ma być otoczona wysokim płotem murem i naszpikowana kamerami. Mur odstrasza, a rozmieszczone wszędzie kamery nieuchronnie naruszają prywatność i zaburzają komunikację.

Laboratorium Chemii w XXXIII Liceum Ogólnokształcącym Ogólnokształczącej Dwujęzycznej im. Mikołaja Kopernika

Alicja Pacewicz

Szkoła postaw i relacji:
nowa architektura
edukacji XXI wieku

Przestrzeń do rozwijania kompetencji, a nie kucia

Większość ekspertów i praktyków edukacji na świecie zgadza się, że kompetencje potrzebne młodym ludziom w XXI wieku są zupełnie inne niż te, które szkoła kształciła w XIX i XX wieku. Parlament Europejski i Rada Europejska już w 2006 roku opublikowały zalecenia (aktualizowane w 2018), stwierdzając w preambule: „**Kluczowe kompetencje w postaci wiedzy, umiejętności i postaw odpowiednich do każdej sytuacji mają fundamentalne znaczenie dla każdego obywatela społeczeństwa opartego na wiedzy.** Zapewniają wartość dodaną dla rynku pracy, spójność społeczną i aktywne obywatelstwo, oferując elastyczność i zdolność adaptacji, satysfakcję i motywację”.

Z tej wizji kompetencji kluczowych wynikają wskazówki dla sposobów nauczania i uczenia się, oceniania uczennic i uczniów, a także – sposobu organizacji pracy szkoły i projektowania budynku, jego najbliższego otoczenia, klas i szkolnych korytarzy.

Rozumieją to dyrektorzy i nauczyciele wielu warszawskich szkół, ale uderzający jest przykład szkoły w **Radowie Małym na Pomorzu Zachodnim**. Szkoła stawia na sale tematyczne – powstały więc tu m.in. pracownie artystyczne: witrażu, ceramiki, ręcznego czerpania papieru, filcowania; pracownie do realizacji zadań projektowych np. graty i antykwariaty, laboratorium codzienności oraz trzy pracownie do edukacji w działaniu. Właśnie przygotowywana jest kolejna – „biuro pracy indywidualnej” dla uczennic i uczniów. Taka organizacja przestrzeni sprzyja wspólnemu prowadzeniu zajęć, pomaga oderwać się od gotowców na rzecz autorskich programów, z naciskiem na rozwijanie umiejętności w działaniu.

Szkoła jako otwarta przestrzeń wspólna

Szkoła w XXI musi być otwarta także w architektonicznym sensie. W publikacji znaleźć można przykłady takich nowatorskich, a często niezbyt kosztownych rozwiązań. Powoli tradycyjny układ ławek w klasie, powstają „centra pracy zespołowej”, półki z książkami, kąt do za-

Alicja Pacewicz

Szkoła postaw i relacji:
nowa architektura
edukacji XXI wieku

bawy, a dla starszych uczniów – do spotkań i rozmów. Miejsce szytywnej sali lekcyjnej i pustego korytarza zajmuje różnorodna przestrzeń. Na korytarzach pojawiają się kanapy albo fotele, na podłodze rysuje się plansze do gier, na ścianach – graffiti albo wystawy uczniowskich prac.

Otwartość przestrzeni fizycznej **sprzyja lepszej komunikacji i wspólnej pracy**, a nawet kształtowaniu nowych relacji uczniów z nauczycielami i uczniów między sobą. Zachęca do twórczości grupowej (happeningów i flash mobów), publicznej aktywności, występów, zebrań samorządu, spotkań grup projektowych i innych zgromadzeń. W takich warunkach kształtuje się **kultura demokratyczna** – potrzebne jest przyjazne miejsce i postawa uczennic i uczniów – współobywateli decydujących o klasowych i szkolnych sprawach i mających realne prawo zabrania głosu. Tak powstawała demokracja na greckiej agorze, tak może rodzić się w każdej wspólnej przestrzeni, w szkole również.

Z drugiej strony architekci planują – a sami uczniowie tworzą (zwykle z pomocą dorosłych) – „zakamarki” i „świątynie dumania”, gdzie można się zrelaksować, wyluzować, porozmawiać ściszym głosem. To niesamowite, jak kreatywnie można potraktować stary składzik, zapomniane pomieszczenie na strychu czy nawet zwykłą wnękę w korytarzu czy świetlicy. Otwarta, a zarazem **zróżnicowana przestrzeń szkolna stwarza szansę na przełamywanie sztywnych hierarchii i ról**, budowanie relacji międzyludzkich, nowych znajomości i głębszych więzi.

Najlepiej, gdy w planowaniu zmian w przestrzeni szkolnej biorą udział uczniowie i nauczyciele – jest wówczas większa szansa, że szkoła stanie się przyjazna także w ich subiektywnym odczuciu. Stanie się miejscem do życia.

Otwarta szkoła zaprasza rodziców nie tylko na święto szkoły, ale rozmawia z nimi często (w młodszych klasach nawet codziennie, choćby przez chwilę). Nie operuje stereotypami „zbyt surowych” lub „zbyt łagodnych” nauczycieli ani „roszczeniowych” lub „niezainteresowanych” rodziców. Każdy rodzic ma się w szkole czuć mile widzianym gościem, ma się dowiedzieć nie tylko o trudnościach i przewinieniach dziecka,

Alicja Pacewicz

Szkoła postaw i relacji:
nowa architektura
edukacji XXI wieku

ale także o sukcesach i nieoczekiwanych zainteresowaniach. Tego nie da się zrobić mailem lub w trakcie klasowych zebrań, to wymaga bezpośredniego spotkania. W szkole i na podwórku muszą być **miejsca do takich rozmów, zarówno wydzielone, jak i mniej formalne** – ławki na dworze, kanapy czy fotele ze stolikami na korytarzu. Już samo wejście do szkoły powinno rodziców zapraszać: mieć miejsce na rower, wózek dla młodszego dziecka, a nawet kącikiem z zabawkami.

Kącik sensoryczny w Przedszkolu nr 159

Miejsca codziennej pracy w zespole

Polska szkoła bywa krytykowana jako miejsce samotnej pracy, indywidualnych sukcesów i porażek, ciągłego porównywania i rywalizacji. Odpowiada temu układ zamkniętych sal i ławek ustawionych tak, żeby utrudnić wszelką komunikację, bo to „przeszkadza w lekcji”. To tak, jakby dzieci i młodzież stale zdawali państwowy egzamin.

Alicja Pacewicz

Szkola postaw i relacji:
nowa architektura
edukacji XXI wieku

Tymczasem szkolna przestrzeń powinna „odindywidualizować” proces uczenia się i zachęcić do **organizowania pracy zespołowej na zajęciach i poza nimi**. Uczyć się można nie tylko od nauczyciela, z podręcznika czy z Internetu, ale także od siebie nawzajem – w parach i zespołach na tyle małych, by umożliwić autentyczne słuchanie się i rozmowę, by sensownie podzielić się zadaniami, by wiedzieć, co robią inni, by móc się wspierać i docenić pracę każdego z osobna oraz całej grupy.

Praca w zespołach wymusza inne ustawienie krzeseł i stolików, pozwala nauczycielowi krążyć między nimi i na bieżąco monitorować pracę. Stoliki muszą być łatwe do przestawiania, tak by mogły tworzyć „stacje” pracy zespołowej. A podczas dyskusji na forum można ustawić je na bok i usiąść w kręgu. Na świecie coraz częściej stosuje się „**elastyczne usadzanie**” (*flexible seating*), a w salach szkolnych pojawiają się poduszki, dywany, kanapy.

W czasach nowych mediów i technologii grupa kilkorga uczniów – jak proponuje to jeden z innowatorów edukacyjnych Sugata Mitra – siada wokół komputera z szybkim internetem, z którego, dzieląc się zadaniami, wspólnie korzysta. Takie stanowiska, nazywane przez niego SOLE (*self-organized learning environment*) powinny być we wszystkich klasach, a nawet na korytarzach.

Zespołowe zadania i projekty wymagają też pokazywania wszystkim efektów własnej pracy, co z kolei uczy **prezentowania i publicznej wypowiedzi**. W szkole powinna więc znaleźć się scena lub miejsce w sali gimnastycznej, na korytarzu, klatce schodowej czy stołówce, które można szybko w scenę zamienić.

Strefa dobrych relacji i wyborów

Nowoczesna przestrzeń pomaga tworzyć **szkołę dobrych relacji i emocji**. Z badań wynika, że chętniej i lepiej uczymy się, gdy towarzyszą nam pozytywne emocje, gdy możemy czerpać satysfakcję z nabywania nowych umiejętności, zaspokajając ciekawość, wspólnie z innymi odkrywać, jak działa świat. Współczesna szkoła zbyt łatwo marnotrawi ten największy potencjał edukacyjny, jakim jest autentyczna ciekawość i

Alicja Pacewicz

Szkoła postaw i relacji:
nowa architektura
edukacji XXI wieku

pasja, z jaką przychodzą do niej małe dzieci. Aranżowana na potrzeby uczenia się i życia „tu i teraz” przestrzeń szkolna daje oddech, osłabia lęk przed porażką i porównaniem z innymi, a także narastające zmęczenie rutynowymi zadaniami na ocenę, które szybko zamienia pozytywną motywację w negatywną.

Szkoła musi tworzyć **dobry klimat emocjonalny, budować zdrowe relacje między nauczycielami, uczniami i rodzicami**, tak by minimalizować poczucie zagrożenia i bezradności. Nuda, frustracja i lęk wprowadzają nasz mózg w tryb funkcjonowania podobny do reakcji na stres, co spowalnia lub blokuje możliwość uczenia się. Otwarta szkoła daje przyjemność z uczenia się, a dorośli potrafią chwalić i wiedzą, jak dostrzec i nagradzać wysiłek, a nie tylko dobrze wykonane zadanie. Są w stanie pomóc dziecku budować przekonanie, że „dam radę” i „mogę próbować aż do skutku”.

Szkoła także dla wspólnoty lokalnej

Otwierając się na dzieci, szkoła otwiera się na resztę świata – rodziców, sąsiadów, pobliski dom dziecka czy lokalne muzeum. To ma działać jak domino. Szkoła może – i czasem już jest – **centrum lokalnego życia**. Rozumieją to architekci. Pokazują, że budynek szkolny może pomieścić także przedszkole, dom kultury a nawet bibliotekę publiczną czy miejsce spotkań seniorów. Architektura budynku powinna podkreślać to włączenie w przestrzeń publiczną – proponują, by unikać wysokich płót i masywnych bram. Towarzyszyć temu powinna zapraszająca wszystkich wizualna ekspozycja – tablice informacyjne, plakaty, wystawy uczniowskich prac, zaproszenia na szkolne imprezy, także w bliskiej okolicy szkoły.

Brak gotowości i umiejętności współpracy, samoorganizowania się w sprawach lokalnych, katastrofalny poziom wzajemnego zaufania i niskie wskaźniki przynależności do organizacji uważany jest za jedną z głównych barier dalszego rozwoju.

Właśnie szkoła może to zmienić, bo jest idealnym miejscem do budowania kapitału społecznego. Ale nie da się uczyć samoorganizacji i

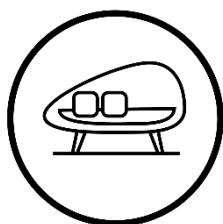

Alicja Pacewicz

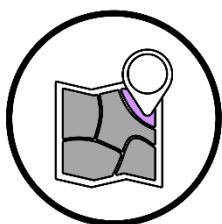
Szkoła postaw i relacji:
nowa architektura
edukacji XXI wieku

przedsiębiorczości, usadzając dzieci w ławkach i nie tworząc stref do autentycznej komunikacji. **Standardy architektoniczne i funkcjonalne mają właśnie pomóc w poszukiwaniu modelu szkoły obywatelskiej, szkoły życia z innymi i dla innych.**

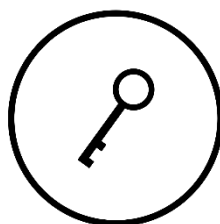
ROZDZIAŁ II. CECHY DOBREJ PRZESTRZENI UCZENIA SIĘ

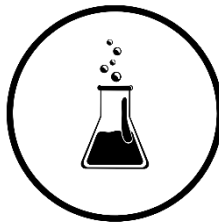
FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

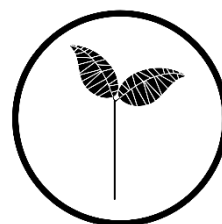
LOKALNOŚĆ

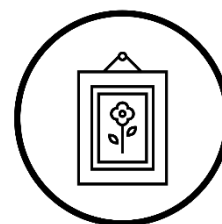
OTWARTOŚĆ

UCZENIE SIĘ I RELACJE

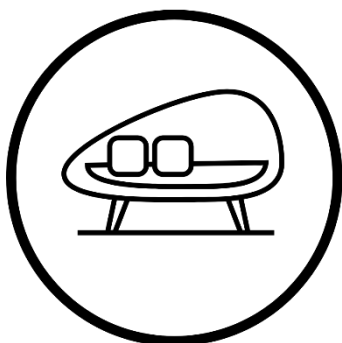

EKOLOGIA

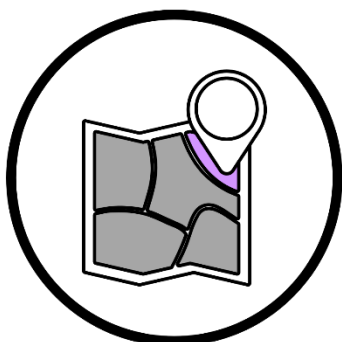
PRZYJAZNA ESTETYKA

Na podstawie publikacji *Szkoła dobrze zaprojektowana: standardy architektoniczne i funkcjonalne dla szkół podstawowych i zespołów szkolno-przedszkolnych m.st. Warszawy* zebraliśmy ogólne wytyczne związane z cechami jakościowej przestrzeni edukacyjnej. Tymi ikonkami posługujemy się również w opisie dobrych praktyk ze szkół i przedszkoli.

FUNKcjONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

- unikanie monofunkcyjnych przestrzeni wspólnych, które trudno jest przearanżować
- pomysłowe schowki wpisane w przestrzeń szkoły, by zminimalizować liczbę pomieszczeń-przechowalni
- połączenie przestrzeni edukacji, rekreacji i komunikacji na korytarzach
- elementy mobilne i przesuwane, które umożliwiają łatwą zmianę układu przestrzeni, np. ruchome ścianki i kurtyny; modułowe stoliki, siedziska
- zaprojektowanie rozwiązań interakcyjnych, w których użytkownik każdorazowo współdecyduje o przestrzeni, personalizuje ją

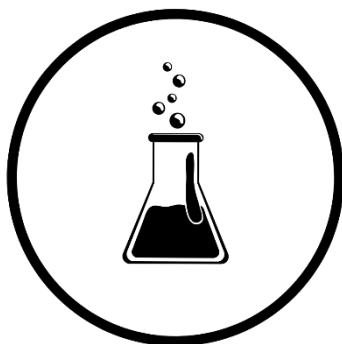
LOKALNOŚĆ

- otwarcie na społeczność lokalną: wykorzystanie przestrzeni wspólnych (np. biblioteka, teren sportowy, stółka) po godzinach pracy szkoły – oraz związane z tym osobne wejścia do tych przestrzeni
- plac wejściowy to miejsce aktywności lokalnej, jest punktem przyjaznym, zapraszającym do spędzania tu czasu
- szkoła wpisuje się w okoliczny układ przestrzenny, w architekturę dzielnicy
- wykorzystanie lokalnych materiałów lub nawiązanie do historii i tradycji miasta czy dzielnicy
- przestrzeń okolicy szkoły jest elementem życia placówki, np. młodzież wychodzi na lekcjach do okolicznego parku, opiekuje się lokalnym ogrodem społecznościowym

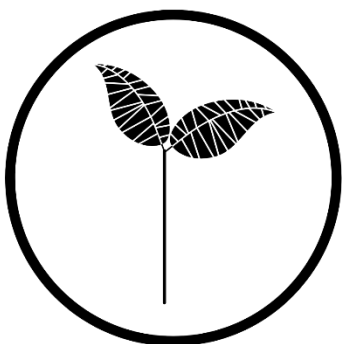
OTWARTOŚĆ

- wykorzystanie w jak największym stopniu światła dziennego: okien w korytarzach, naświetlach, okien dachowych; przeszklone wejścia i ściany
- przestronne przestrzenie rekreacji z różnymi strefami i funkcjami
- otwarta, reprezentacyjna recepcja zamiast „śluz” i ciasnych labiryntów przy wejściu do szkoły: wejście jest miejscem, które wysyła komunikat o klimacie szkoły, dlatego powinno kojarzyć się z przestrzenią, oddechem, otwartością
- dostępność – dostosowanie budynku do potrzeb osób z niepełnosprawnościami i innych grup, które zwykle doświadczają barier w dostępie do miejsc i usług
- otwarcia na zielenie lub na zewnętrzne przestrzenie rekreacji
- przestrzenie zaprojektowane z myślą o rodzicach, np. strefa oczekiwania, pokój dla rodziców
- jasna kolorystyka, minimalistyczne podejście do dekoracji, dzięki czemu budynek jest przestronny, nie przytłacza użytkowników

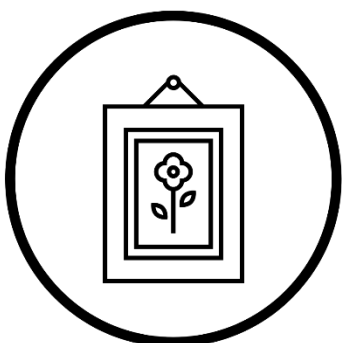
UCZENIE SIĘ I RELACJE

- elementy architektury lub informacji wizualnej (tablice, piktogramy) mają funkcję edukacyjną
- przestrzeń edukacyjna nie ogranicza się do pracowni i sal zajęciowych, ale wychodzi na korytarze (np. kąciak czytelniczy, kąciak gier) czy do strefy rekreacji, odpoczynku, komunikacji
- układ przestrzenny sprzyja nawiązywaniu relacji i uczeniu się w zespołach i grupach, np. okrągłe blaty stolików, mobilne meble, sprzęt sportowy do zajęć grupowych, przytulne kąciaki do rozmów.

EKOLOGIA

- wokół szkoły jest teren zielony, zadbane i funkcjonalnie urządzone (wykorzystywane jako miejsce rekreacji, edukacji, a nie tylko jako element zwiększający estetykę)
- zieleń we wnętrzu szkoły: ściany zieleni, wewnętrzne ogrody lub atrium
- preferowanie lokalnych gatunków roślin, które nie mają negatywnego wpływu na środowisko, zasoby wody itp.
- uprawa ogródków na terenie zurbanizowanym
- naturalne materiały
- rozwiązania w szkole promujące recykling, segregację śmieci, kompostowanie
- maksymalne wykorzystanie światła dziennego, by zmniejszyć zużycie energii
- stosowanie wytrzymałych, odpornych na zniszczenie materiałów, co ogranicza koszty środowiskowe przez rzadsze remonty i wymianę wyposażenia

PRZYJAZNA ESTETYKA

- dobieranie kolorów i materiałów o stonowanych barwach, ale z akcentami kolorystycznymi pobudzającymi aktywność
- głównie jasne barwy – kolory intensywne i ciemne sprawdzają się przy podkreśleniu detali architektonicznych lub w strefach aktywnych
- stosowanie jak najprostszych, oszczędnych i naturalnych elementów wykończenia, uwydatnianie szlachetności faktury i naturalnych kolorów zastosowanych materiałów i wyposażenia
- zamiast stosować farby, należy w pierwszej kolejności poszukiwać kolorów w naturalnych materiałach czy tkaninach, co dodatkowo wzbogaca edukacyjną rolę wystroju budynku
- rozwiązania estetyczne powinny być funkcjonalne, służyć nie tylko dekoracji, ale też mieć przeznaczenie użytkowe

ROZDZIAŁ III. UŻYTKOWNICY W CENTRUM

dobre praktyki partycypacji w zmianie przestrzeni

Agnieszka Czachowska

Historia zmiany pewnej przestrzeni (nie tylko szkolnej) w procesie partycypacji

Agnieszka Czachowska

– architekt, pedagog, trener.
Specjalizuje się w prowadzeniu procesów partycypacyjnych dotyczących planowania przestrzeni edukacyjnych i publicznych. Propagatorka działań na rzecz ochrony klimatu i adaptacji miast do zmian klimatycznych. Na co dzień związana z Fundacją Sendzimira.

Zmiana przestrzeni edukacyjnej powinna odbywać się we współpracy z osobami, które z tej przestrzeni korzystają – ta z pozoru oczywista teza nadal budzi wśród niektórych nieufność lub brak wiary w powodzenie takiego działania. Do czego eksperci i ekspertki potrzebują uczniów, nauczycieli i rodziców, by tworzyć lepsze przestrzenie szkolne? I czego możemy się nauczyć od szkół, które już ten proces przeszły? Historię zmiany pewnej przestrzeni (nie tylko szkolnej) w procesie partycypacji opowiada architektka, Agnieszka Czachowska.

Uczestniczyłam jako ekspertka w partycypacyjnym procesie zmiany przestrzeni szkolnej, w czasie której nie tylko przestrzeń szkolna się zmieniła.

Od października do grudnia 2018 roku realizowano w Tychach projekt „współKREACJA szkolnych PRZESTRZENI”², który został zainicjowany i przeprowadzony przez Grupę Nieformalną MAMBA³. Założeniem projektu było wspólne przekształcenie wybranego fragmentu przestrzeni szkolnej poprzez pracę z uczniami i opiekunami (nauczycielami). W działaniu wzięli udział uczniowie, którzy byli otwarci na zaangażowanie się w pracę nad swoim otoczeniem. Wszyscy mieli od 11 do 16 lat.

Projekt miał odpowiedzieć na kilka problemów: po pierwsze młodzież była mało zaangażowana w życie społeczne i brakowało jej poczucia sprawczości; po drugie przestrzeń szkół oceniana była jako mało atrakcyjna i niezbyt lubiana, a sposób uczenia w szkole – jako stereotypowy

² Projekt dofinansowany ze środków Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich Śląskie Lokalnie

³ MAMBA to grupa nieformalna, której celem jest prowadzenie działań na rzecz poprawy estetyki i funkcjonalności przestrzeni publicznych, w tym m.in. edukacji w zakresie wyrabiania w społecznościach lokalnych mechanizmów współodpowiedzialności za użytkowaną przestrzeń w szczególności poprzez ideę partycypacji i zrównoważonego rozwoju a także projektowania uniwersalnego. W skład grupy wchodzi: architekt Agnieszka Czachowska, architektka Maria Skotnicka i kulturoznawczyni Barbara Surmacz-Dobrowolska.

**Agnieszka
Czachowska**

Historia zmiany
pewnej przestrzeni
(nie tylko szkolnej)
w procesie
partycypacji

i niezbyt twórczy. Trudno chcieć być w miejscu, które odbieramy jako nieciekawe i nieangażujące, zwłaszcza gdy zmiana tej przestrzeni wydaje się poza zasięgiem naszych możliwości.

Pracę zaczęliśmy od warsztatów projektowych kreatywnego i partycypacyjnego zagospodarowywania przestrzeni.

- Zapoznaliśmy młodzież z zasadami partycypacji i kreowania przestrzeni, przedstawiliśmy dobre praktyki.
- Przeprowadziliśmy spacer badawczy, by zdiagnozować przestrzeń szkoły.
- Stworzyliśmy mapy myśli (miejsca lubiane, nie lubiane i dlaczego, co jest wartościowe, co deficytowe itp.).
- Wybraliśmy miejsca, w których młodzież chciała wprowadzić zmiany i stworzyliśmy projekt nowej przestrzeni.

Cały warsztat był zrealizowany z wykorzystaniem aktywnych metod pracy pozwalających na dużą interakcję pomiędzy uczestnikami i prowadzącymi, co sprzyjało swobodnej wymianie myśli i wyrażaniu indywidualnych opinii. W dwóch szkołach wybrano do zmiany części korytarzy – w Szkole Podstawowej nr 8 i Zespole Szkół nr 1 z przeznaczeniem na organizację miejsc do spotkań, odpoczynku i relaksu. W trzeciej szkole zajęto się przestrzenią klasowej szatni. Miejsca wybrano, uwzględniając potrzeby oraz możliwości czasowe i budżetowe projektu.

Drugie warsztaty polegały na wykonaniu części prac wykonawczych, takich które były w stanie zrealizować w bezpieczny sposób dzieci i młodzież, np. malowanie fragmentów ścian, naklejanie, przygotowanie szablonów z napisami, wykonanie napisów, szycie

poduszek, składanie mebli. Zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju w ramach projektów zostały wykorzystywane elementy pochodzące z recyklingu, takie jak opony i palety.

Dzięki realizacji warsztatów uczestnicy projektu mieli okazję zapoznać się z całym procesem projektowym: od oględzin i diagnozowania prze-

**Agnieszka
Czachowska**

Historia zmiany
pewnej przestrzeni
(nie tylko szkolnej)
w procesie
partycypacji

strzeni po zatwierdzenie projektu i jego realizację. Ważnym elementem było budowanie postaw odpowiedzialności, współdziałania i dbałości o dobro wspólne – zadania realizował różnorodny zespół.

Zaangażowanie młodych ludzi w proces projektowania ich własnego otoczenia i możliwość stworzenia czegoś, z czego można być dumnym i za co można wziąć odpowiedzialność, zmieniło nie tylko miejsce, ale i samą społeczność szkolną.

W informacjach zwrotnych uczestników pojawiły się takie wypowiedzi:

- „Projektowanie było dla mnie bardzo ważne i jestem dumna z tego co udało nam się stworzyć” – Janina, 11 lat
- „Według mnie wprowadzenie zmiany przestrzeni zmieniło naszą szkołę i myślę, że nadal będzie zmieniać. Uczniowie będą mogli korzystać z kąpki, tak jak i rodzice” – Dominik, 11 lat
- „Projektowanie zmian w szkole było dla mnie fajne, ponieważ integrowaliśmy się z przyjaciółmi. Moim zdaniem gdyby każdy sam projektował przestrzeń w szkole, byłoby niezbyt ładnie, bo jednej osobie by się podobało, a drugiej nie, więc gdy razem to robiliśmy, każdemu z nas się podobało. Miejsce, które zaprojektowaliśmy będzie miejscem wspólnych spotkań kolegów, nauczycieli dyżurujących, gdzie można sobie usiąść...” – Kamil, lat 15

Jedna z wielu zmian wprowadzonych przez młodzież: nowe, przyjazne szatnie

**Agnieszka
Czachowska**

Historia zmiany
pewnej przestrzeni
(nie tylko szkolnej)
w procesie
partycypacji

Jakie wnioski płyną z tego projektu dla osób chcących zmieniać przestrzenie szkolne?

1. Architekt to tylko pomocnik użytkowników przestrzeni – kluczowa jest rola młodzieży

Jak widać z wybranych wypowiedzi uczniów i uczennic, projekt przekształcania przestrzeni bardzo im się podobał. Zwykle to młodzież jest tą grupą, która z entuzjazmem podchodzi do projektowania i podejmuje wyzwanie. Jako że edukacja architektoniczna jest w zasadzie nieobecna w programie dydaktycznym polskiej szkoły, to gdy **dorośli pracujący w szkole słyszą „warsztaty architektoniczne”, często są przerażeni**. Obawiają się, że sobie nie poradzą, że tylko specjalista może zająć się zmianą przestrzeni. Gdy trafi się nauczyciel, który jest plastykiem lub ma zainteresowania związane z architekturą wnętrz lub przynajmniej ma otwartą głowę i nie boi się wyzwań – wtedy zdecydowanie lepiej się współpracuje.

Oczywiście aby poruszać się swobodnie w dziedzinie architektury, trzeba mieć wykształcenie kierunkowe. Jednak po pierwsze zwykle w szkołach nie zmieniamy ogromnych terenów i przestrzeni, a po drugie architektura ma służyć jej użytkownikom, a **nikt lepiej nie zna przestrzeni szkolnej niż właśnie uczniowie i nauczyciele**. To oni są specjalistami do spraw swojej przestrzeni i wiedzą, co funkcjonuje dobrze, a co źle; czego w danej przestrzeni brakuje. Architekt jest osobą, która ma pomagać w odkryciu prawd o danej przestrzeni, rozszerzyć horyzonty, pokazywać dobre przykłady, ale nie zrobi tego bez pomocy jej użytkowników, którzy służą wieloma informacjami. Dlatego tak ważne jest, aby nie wchodzić w proces przekształcania przestrzeni z obawami, że „to zbyt trudne”, „to trzeba zostawić profesjonalistom”, „ja nic nie wiem o architekturze”. Tego typu projekty szkolne należy wykonywać z architektem, jednak nie należy umniejszać roli uczniów i opiekunów w całym procesie. Warto wejść w zadanie z otwartą głową i nie postrzegać siebie jako nic nieznaczących członków zespołu projektowego.

Agnieszka

Czachowska

Historia zmiany
pewnej przestrzeni
(nie tylko szkolnej)
w procesie
partycypacji

2. Młodzież potrzebuje wsparcia dorosłych i dyrekcji

Czy to oznacza, że proces można zostawić uczniom, a nauczyciele są w tej zmianie zbędni? Przeciwnie! W mojej praktyce przeprowadzania warsztatów w szkołach **dużo łatwiej się pracuje, gdy do projektu są oddelegowani zaangażowani nauczyciele**, którzy pomagają przy organizacji warsztatów, rekrutacji uczniów, wykonaniu elementów projektu, kontaktach z dyrekcją. W idealnym modelu są też obecni na warsztatach, ale nie blokują pomysłów uczniów i zbyt ich nie dyscyplinują, a raczej towarzyszą swoim podopiecznym – wtedy działania projektowe są kreatywne i przebiegają sprawnie. Obecność dorosłych **pomaga na bieżąco weryfikować pomysły**: określać, które są możliwe do realizacji, a które nie mają szans zastosowania. Chęć współpracy na linii nauczyciel – dyrekcja szkoły – architekt – uczniowie jest bardzo ważnym elementem powodzenia projektu i zależy od poziomu zaangażowania każdej ze stron.

3. Najpierw poznać, później zmieniać: diagnoza

Przy rozpoczęciu procesu projektowego ważne jest dokładne rozpoznanie potrzeb oraz poznanie miejsca, które części z danej przestrzeni możemy wykorzystać lub wzmocnić ich potencjał, a które należy wyeliminować lub zmniejszyć ich negatywny wpływ. Na tym etapie ważne jest, aby **dokładnie zbadać przestrzeń, którą się zajmujemy**, a nie przechodzić od razu do jej przeprojektowywania. Przed tym etapem należy określić funkcje, jakie powinna spełniać dana przestrzeń, kto będzie z niej korzystał, na jakie potrzeby odpowiadać ma to miejsce. Dopiero po tym kroku możemy przejść do projektowania.

4. Warto sprawdzić, kto może nas zainspirować: dobre praktyki

Zanim zaczniemy, warto zapoznać się z dobrymi praktykami, czyli sprawdzonymi rozwiązaniami z Polski i ze świata. Pomagają one otworzyć głowy, poszerzyć horyzonty, **zainspirować się pomysłami, które nie przysłyby nam do głowy**. Tutaj widzę dużą rolę architekta, który wie, gdzie można znaleźć dobre, zachęcające i uskrzydlające przykłady. Dobre praktyki to też narzędzie przydatne w omawianiu zasad, które

**Agnieszka
Czachowska**

Historia zmiany
pewnej przestrzeni
(nie tylko szkolnej)
w procesie
partycypacji

należy zastosować, aby przestrzeń sprawnie funkcjonowała. Z przykładami dobrego dizajnu w polskim szkolnictwie nadal nie mamy zbyt częstego kontaktu, choć jest takich rozwiązań coraz więcej. Tym ważniejsze jest, by tego etapu nie pominąć.

5. Dobrze mieć plan B, szukać kompromisów i alternatywnych rozwiązań

Przy pracach projektowych warto pracować nad rozwiązaniami wariantowymi w grupach, zaprezentować je i wybrać najlepsze pomysły z wszystkich koncepcji, które staną się podstawą **nowego wspólnego projektu**. Można też wybrać tę koncepcję, która najbardziej się wszystkim podoba, i uzupełnić ją o elementy lepiej rozwiązane w pozostałych modelach. Tutaj też warto posłuchać rady profesjonalisty, które pomoże wybrać projekt, bazując na swoim doświadczeniu.

Decyzja nie musi być podjęta wyłącznie na podstawie projektu – jeśli nie jesteśmy przekonani, czy dane rozwiązanie będzie dobrze funkcjonować, ale kusi nas, by spróbować, można zastosować **prototypowanie**. Jest to wprowadzenie rozwiązania projektowego, ale tylko na okres próbny, z użyciem tymczasowych materiałów i mebli, taśmy malarskiej, kartonów itp. Wtedy, po zaobserwowaniu, jak dana przestrzeń funkcjonuje, możemy wprowadzić zmiany do projektu i wcielić w życie ulepszoną koncepcję.

Wspólne wykonanie jest również bardzo istotnym elementem partycypacyjnego procesu zmiany przestrzeni. Pozwala na uczestnictwo uczniom także w praktycznych działaniach i wnosi dużo radości i frajdy do całego procesu.

Zaangażowanie społeczności szkolnej w zmiany przestrzeni budynków, w których spędzamy ogrom czasu, wpływa także na zmiany w naszych „przestrzeniach wewnętrznych”. Te zmiany to odkrycie, że można być zaangażowanym członkiem swojej społeczności, mieć wpływ na miejsce wspólne, że koncepcje wypracowane razem są więcej warte niż te, które tworzy jedna osoba. **Zmiana przestrzeni szkolnej nie kończy się więc wyłącznie na poziomie materialnym.**

PROCES WSPÓLNEJ ZMIANY PRZESTRZENI

filary sukcesu

FILARY SUKCESU

Obserwacje nt. potrzeb użytkowników

Przyjrzenie się temu, jak dzieci, rodzice, nauczyciele, pracownicy czy mieszkańcy używają przestrzeni – gdzie przebywają, o co dbają, jakich miejsc unikają, czego im brakuje?

Konsultowanie rozwiązań

PZmiana tuż za rogiem, ale czy wiadomo, co na ten temat sądzą inni? Propozycje rozwiązań warto przedstawić młodzieży i innym osobom w szkole, by mogli się wypowiedzieć, dać wskazówki i sugestie zmian

Włączenie w działanie

Nawet jeśli grupa projektowa jest nieliczna, to w samo wykonanie siedzisk z palet lub malowanie ściany warto włączyć szerszą społeczność – to okazja do integracji i utożsamienia się społeczności szkolnej ze zmianą

Szukanie sojuszników i funduszy

Zmiany kosztują – wymagają pieniędzy, pracy i wsparcia. Kto może nam w tym pomóc: rodzice, absolwenci, sąsiedzi szkoły? Z jakich grantów i źródeł można sfinansować pomysł?

Diagnoza

Warsztaty architektoniczne z uczniami i nauczycielami, spacer badawczy w szkole, wspólne mapowanie przestrzeni na przerwach, a ostatecznie – ankieta. O jakim miejscu marzy społeczność szkolna? Jakie potrzeby były niezauważane?

Współdecydowanie

W szkolny budżet partycypacyjny, wspólne planowanie zmiany na partnerskich zasadach z grupą młodzieży (grupa projektowa, a może samorząd?), wydzielenie przestrzeni, o której w pełni decyduje młodzież – w tym rozwiązaniu kluczowe jest faktyczne wsparcie dyrekcji i decydentów w zmianie, inaczej z dobrych chęci młodzieży zostanie tylko frustracja, że znowu nic nie wyszło

Informowanie o zmianach

Kampania informacyjna przed zmianą i chwalenie się efektami podnoszą poczucie sprawczości i sprawiają, że rośnie apetyt na kolejne działania

Włączenie ekspertów

Użytkownicy powinni być w centrum – bezsprzecznie. Jednak czasem włączenie ekspertów (architektów, edukatorów itp.) sprawia, że pomysły uznawane za nierealne okazują się całkiem możliwe, a konflikt wizji i potrzeb można przekształcić w różnorodną przestrzeń dla wszystkich. Nie bójcie się sięgać po wsparcie!

JAK WYGLĄDAŁABY SZKOŁA, GDYBY
PROJEKTOWALI JĄ UCZNIOWIE I UCZENNICE?

Czy oddanie szkoły w ręce uczniów i uczennic zmieniłoby budynki szkolne nie do poznania? Które miejsca doświadczyłyby rewolucji? W programie „Projekt: Szkoła”, realizowanym przez Biuro Edukacji m.st. Warszawy i GD Events, młodzież tworzyła wirtualne projekty realnych przestrzeni swojej szkoły. Zespoły konsultowały swoje pomysły z całą społecznością szkolną – dzięki temu powstały prawdziwie partycypacyjne projekty zmiany. Co z nich wynika?

1. Potrzeba wyciszenia i relaksu

W wielu miejscach uczniowie podkreślali głęboką potrzebę stworzenia kącika relaksu i wypoczynku lub poprawy jakości przestrzeni korytarzowych – to nie przypadek. W szkołach potrzebne są miejsca, w których uczniowie **czują się u siebie i są sobą** – mogą wygodnie usiąść (a czasem też kucnąć, położyć się...) w gronie znajomych, przejrzeć książkę, zagrać w grę. Czas spędzony na przerwie lub w oczekiwaniu na dzwonek jest tak samo ważny, jak czas lekcyjny - wtedy regeneruje się umysł i ciało, a także nawiązują się relacje między osobami w szkole. W koncepcjach młodzieży te miejsca to zarówno osobne **pokoje-świetlice wypoczynkowe**, jak i małe **wnęki korytarzowe** (kanapy, pufy). Co ważne, takie miejsca na wypoczynek pojawiają się **także w salach lekcyjnych** – w końcu także na lekcji potrzeba czasem czasu na namysł, pracę twórczą, skupienie, a wygodne siedzisko wśród kwiatów sprzyja temu znacznie bardziej niż twarde krzesło i widok na plecy kolegi!

To co zwraca uwagę w kącikach relaksu, to **różnorodność rozwiązań i mebli**: są tu siedziska, pufy, fotele i poduszki, są też małe okrągłe stoliki oraz wielofunkcyjne sześcienne kostki. To pokazuje, że w procesie konsultacji uczniowie dostrzegli coś, co dla wielu osób w szkole nadal jest nieoczywiste: że **każdy ma inne potrzeby**, a dobra przestrzeń edukacyjna musi je uwzględniać.

Kącik wypoczynkowy zaprojektowany przez zespół z Szkoły Podstawowej nr 357

2. Szkoła cieplejsza i mniej oficjalna

W projektach młodzieży wyraźnie widać potrzebę, by przestrzeń szkoły była bardziej domowa i kameralna – uczniom doskwiera chłodny wystrój w salach i na korytarzach. Dlatego w wymarzonych szkołach pojawiają się: **ciepłe, punktowe oświetlenie** z lampek zamiast ostrego światła jarzeniówek; **miękkie materiały** (dywaniki, pluszowe fotele), **kolorowe elementy** (poduszki, krzesła), **kwiatki** na stolikach lub półkach, **dekoracyjne motywy** na ścianach itp.

W jednym z projektów uczniowie zaproponowali nawet, by w kącie sali pojawiły się ich **ulubione przedmioty**: gitara, rakiетка do tenisa itp.

3. Przestrzeń współpracy i aktywności – także cyfrowej

Uderzające jest to, że w żadnym z projektów młodzieży w salach lekcyjnych i pracowniach nie pojawił się typowy układ ławek szkolnych! Uczniowie proponowali zwykłe okrągłe stoliki lub wyspowe ułożenie ławek – czasem też ograniczali je na korzyść puf. W sali muzycznej pojawił się też podest-sцена oraz różne instrumenty – widać, że uczniowie myśląc o wymarzonej przestrzeni szkolnej, tak naprawdę **mówią też tym, jak chcieliby się uczyć: w kontakcie z rówieśnikami, aktywnie i twórczo, różnorodnie** (prawie w każdym projekcie pracownie miały różne typy wyposażenia i umeblowania, w elastycznym układzie) oraz **mniej hierarchiczne** (znamienne jest, że w jednym z projektów uczniowie zastąpili biurko nauczyciela siedziskiem – takim samym jak pozostałe!). Wreszcie widać też, że wśród aktywności lekcyjnych uczniowie chętnie widzieliby zajęcia z **wykorzystaniem nowych technologii**: w ich projektach powtarza się podstawowy sprzęt audiowizualny, który niestety w wielu placówkach nadal nie jest czymś oczywistym.

Sala muzyczna zaprojektowana przez uczniów z Szkoły Podstawowej nr 234 im. Juliana Tuwima

W Szkole Podstawowej nr 140 zmiany wirtualne przeszły w realne: uczniowie zachęceni projektem stworzyli w ramach szkolnego budżetu partycypacyjnego strefę relaksu!

4. Przestrzeń dla wszystkich

Współpraca w projektach uczniowskich przejawiała się jeszcze w jeden sposób: często myśleli oni nie tylko o swoich oczekiwaniach i marzeniach, ale też o **potrzebach wszystkich innych użytkowników**: projektowali więc ekrany wygłuszające (by dźwięki z Sali muzycznej nie przeszkadzały innym), szafki na zabawki dla młodszych dzieci korzystających z sali czy wygodne przejścia, by nauczyciele mogli swobodnie się przechadzać po klasie, a osoby z niepełnosprawnościami mogły poruszać się bez przeszkód.

A więc – nie bójmy się włączać młodzieży w zmiany przestrzeni! Uczniowie i uczennice, gdy dostaną od dorosłych wsparcie i zaufanie, potrafią zaprojektować szkołę funkcjonalną, dostępną dla wszystkich i estetyczną.

ROZDZIAŁ IV. ROZWIĄZANIA SZCZEGÓŁOWE

przykłady ze szkół i przedszkoli

1. Otoczenie szkoły

1.1. Budynek szkolny i plac przed szkołą

Budynek szkoły oraz plac, który stanowi jednocześnie wejście do placówki, to przestrzeń szczególnie istotna – jest jego wizytówką, a zarazem ważnym punktem okolicy. W modelowym rozwiązaniu proponowanym w wytycznych projektowych plac przed szkołą to miejsce istotne dla społeczności lokalnej, otwarte na mieszkańców. Cechuje je równowaga między otwartością a bezpieczeństwem dzieci. Ważne też, by bryła budynku została wkomponowana w przestrzeń i wpisująca się w architekturę okolicy.

W praktyce w budynkach, które budowano wiele lat temu, działki szkolne często wydzielono w sposób, który utrudnia takie rozwiązania. Obawy związane z bezpieczeństwem uczniów i uczennic sprawiają, że działki są zwykle ogrodzone, a wstęp osoby spoza społeczności szkolnej na teren, nawet jeśli fizycznie jest możliwy, wiąże się z dyskomfortem. Często szkoły nie mają też elementów, które mogłyby społeczność zachęcić do przyścia – przyjaznego miejsca odpoczynku, które komunikowałoby mieszkańcom, że są tu mile widziani.

Jak to jednak zmienić?

WYBRANE REKOMENDACJE

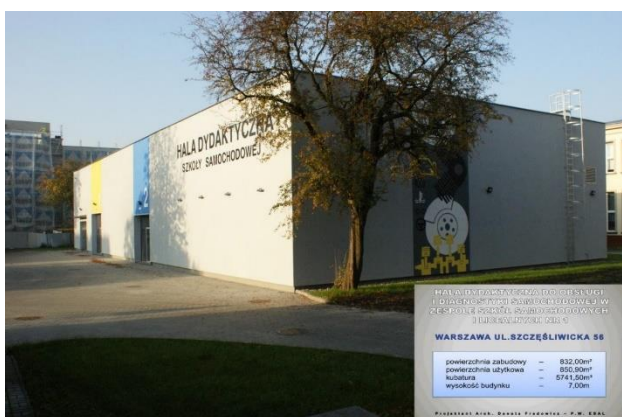
- Warto, by budynek szkolny lub przedszkolny **uwzględnił otoczenie i harmonizował** z nim pod względem bryły i elewacji. Powinien także **nawiązywać do historii lokalnej**, tożsamości dzielnicy i miejsca.
- Jeśli to możliwe, stwórzcie **osobne wejścia do przestrzeni udostępnianych po godzinach** pracy szkoły społeczności lokalnej, np. terenów sportowych, biblioteki, pracowni.
- Postarajcie się, aby **plac przed szkołą pełnił funkcję centrum aktywności lokalnej** – nie ma potrzeby, by był ogrodzony. Poza placem warto zdecydować się na niskie ogrodzenie połączone z zielenią. Ważne jest wizualne otwarcie przy zachowaniu czytelnej granicy działki szkolnej.

WYBRANE REKOMENDACJE

- Zadbajcie o **zazielenieniu placu** i wprowadzenie elementów zacienionych oraz **miejsc do siedzenia**.
- Dobrze, gdy na placu znajduje się **element identyfikujący miejsce** (coś, co określa przestrzeń, np. fontanna, element małej architektury charakterystyczny dla waszej szkoły).
- Ze względów ekologicznych oraz użytkowych stwórzcie na placu **parkingi rowerowe i dla hulajnóg** (najlepiej zadane) lub przynajmniej stojaki na rowery.
- Dla **bezpieczeństwa i komfortu** użytkowników zadbajcie o oświetlenie elektryczne placu.

Technikum Samochodowe nr 1 im. Romana Macieja Pijanowskiego

Nowa hala dydaktyczna po oddaniu do użytku

OTWARTOŚĆ

LOKALNOŚĆ

FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

Drzwi i wejścia do hali są przeszklone, dzięki czemu budynek **wykorzystuje światło dzienne**, a hala sprawia wrażenie przestronniejszej. Budynek **wpisuje się w architekturę** okolicy pod względem wysokości, bryły i kolorystyki. Mural szkoły nawiązuje do przeznaczenia budynku i **łączy funkcję estetyczną z informacyjną**. Podobny charakter ma też duży napis na elewacji. Kolorystyka hali jest **stonowana**: dominuje kolor szary, wpisujący się w otoczenie, z akcentami kolorystycznymi w wyraźnych, ale pastelowych barwach.

Szkoła Przystosowująca do Pracy Towarzystwa Przyjaciół Dzieci

Wejście do budynku otoczonego zielenią

OTWARTOŚĆ

LOKALNOŚĆ

EKOLOGIA

FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

PRZYJAZNA ESTETYKA

Cały budynek, a także plac i wejście zostały w pełni dostosowane do **potrzeb osób z niepełnosprawnościami**. Ciągi komunikacyjne są szerokie, nieprzerwane i niezastawione. Przeszkłone drzwi do budynku oraz liczne duże okna zapewniają **otwarcie na zielenią i światło dzienne**. Niski budynek w stonowanej kolorystyce dobrze **wpisuje się w okoliczną przestrzeń zieloną**. Przy nasadzeniach wykorzystano naturalne materiały oraz **lokalne gatunki**.

Szkoła Podstawowa nr 314 im. Przyjaciół Ziemi

Obecna elewacja budynku

Budynek przed generalnym remontem, zaniedbana zieleni wokół szkoły

EKOLOGIA

PRZYJAZNA ESTETYKA

Zieleni wokół szkoły została zrewitalizowana, pojawiły się **nasadzenia krzewów i drzew**. Dominuje **jasny, ciepły kolor beżowy z wyraźnym akcentem kolorystycznym** (kolor pomarańczowy). Dodatkowo ceglana faktura muru dobrze komponuje się z zielenią wokół.

Szkoła Podstawowa nr 42 z Oddziałami Integracyjnymi
im. Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego

Plac przed wejściem do budynku

Szkoła przed remontem generalnym

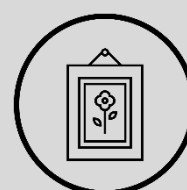
OTWARTOŚĆ

EKOLOGIA

FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

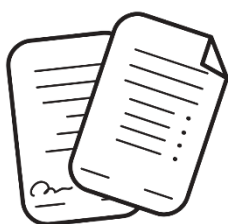

PRZYJAZNA ESTETYKA

Plac jest **otwartą przestrzenią zachęcającą do spędzania w niej czasu** dzięki zamontowanym ławeczkom. Są one ustawione pod kątem 90 stopni, co **umożliwia nawiązanie kontaktu**, ale nie narzuca go. Plac przed szkołą został wzbogacony o **stojaki rowerowe**, które zachęcają do korzystania z ekologicznych środków transportu. Drewniana elewacja budynku sprawia, że budynek **wtapia się w zieloną przestrzeń wokół**. Elektryczne **oświetlenie zwiększa bezpieczeństwo** oraz sprawia, że plac może być używany także w godzinach wieczornych.

1.2. Patio

Patio jest w szkole lub przedszkolu typem przestrzeni wielofunkcyjnej. Jego obecność wiąże się z możliwością zwiększenia otwarcia na zieleni (ogród wewnętrzny) i lepszym dostępem do światła dziennego. Ponadto patio może pełnić różnorodne funkcje – jako przestrzeń o walorach scenicznych, rekreacyjnych i innych.

WYBRANE REKOMENDACJE

- Zadbajcie o to, by patio jako zewnętrzna strefa zielona było **dostępne z różnych miejsc** budynku.
- Pamiętajcie, że część patio lub atrium może być zadaszona, by umożliwić prowadzenie zajęć na zewnątrz.
- Postarajcie się, żeby patio było **elementem otwarcia widokowego na zieleni**, doświetlało korytarze i sale.
- Warto, by patio było **wielofunkcyjne**: można je wykorzystywać jako elastyczną przestrzeń do nauki, relaksu, rekreacji itp.

Zespół Szkół nr 113 z Oddziałami Dwujęzycznymi

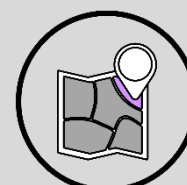
Nowe patio z przeszkloną salką

OTWARTOŚĆ

PRZYJAZNA ESTETYKA

FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

LOKALNOŚĆ

Przestrzeń nazywana „**przestrzenią dobrych pomysłów**” jest duża i otwarta, dzięki czemu może pełnić funkcję strefy widowiskowej (zwłaszcza że okna szkolnych korytarzy wychodzą na patio i umożliwiają obserwowanie tego, co się na nim dzieje). Odbývają się tam happeningi, warsztaty, pokazy filmowe. Zastosowanie elementów małej architektury (ławeczki) i niskiej zieleni sprawia, że przestrzeń może być wykorzystywana także z **podziałem na strefy**, jako miejsce relaksu, przez pojedyncze osoby i grupy. Zabudowanie przeszklonej części patio umożliwia przebywanie tam niezależnie od pogody; można na nim komfortowo prowadzić działania wymagające skupienia.

Zabudowana część patio jest **widna, lekka, wypełniona światłem dziennym**, z widokiem na okoliczne budynki i niebo. Wrażenie otwartości wzmacniają jasne ściany, oszczędnie stosowane barwy. Także meble są utrzymane w **naturalnej kolorystyce**; na tle bieli, szarości i jasnego brązu wyróżniają się plamy zieleni roślin doniczkowych.

Architektura i kolorystyka patio są **spójne z budynkiem utrzymanym w stylu powojennego modernizmu** funkcjonalnego. Pas kolorowej kostki nawiązuje do pionowych i poziomych wzorów na budynku.

Zespół Szkół nr 113 z Oddziałami Dwujęzycznymi

Próba teatralna w oszklonej części patio

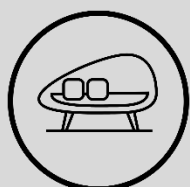

Uczniowie ustawieni w znak Polski Walczącej w rocznicę powstania warszawskiego. Dzięki temu, że patio widać z różnych miejsc w szkole, jest ono przestrzenią widowiskową

Szkola Podstawowa nr 314 im. Przyjaciół Ziemi

Patio stworzyło otwarcie widokowe na zielen w całym budynku

FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

EKOLOGIA

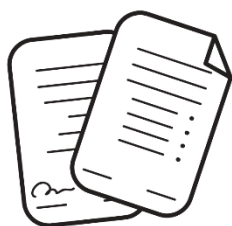
OTWARTOŚĆ

Projekt patio, które przez wiele lat było betonową pustynią pozbawioną funkcji użytkowej, zakłada wykorzystanie go **zarówno jako sali lekcyjnej na świeżym powietrzu, jak i jako przestrzeni relaksu, odpoczynku**. Aby umożliwić uczniom skupienie się, miejsca pracy (stoliki) otoczone są wyspami zieleni, która tworzy przestrzeń półotwartą i kameralną. Betonowy plac zamieniono w zieloną przestrzeń. Drzewo pośrodku patio (obecnie nieduże) ma w przyszłości tworzyć **naturalne zacienienie**. Wykorzystano naturalne materiały (drewno) i stonowaną, nawiązującą do tych tworzyw kolorystykę. Dzięki nasadzeniom zieleni cała szkoła zyskała **otwarcie widokowe na zielen** przez okna na korytarzach.

1.3. Ogród i zielen wokół szkoły

Zagospodarowanie terenu zielonego wokół szkoły ma ogromne znaczenie dla zdrowia, samopoczucia oraz rozwoju dzieci i młodzieży. Jak zauważają autorzy wytycznych: „badania naukowe dowodzą, że ludzie w otoczeniu zieleni potrafią się lepiej koncentrować na wykonywanych zadaniach, lepiej sobie radzą ze stresem i lepiej odpoczywają”. Zielen ma też funkcję ekologiczną (poprawia jakość powietrza i mikroklimat) oraz ekonomiczną (obniża koszty ogrzewania i schładzania budynku).

Obserwując sposoby zagospodarowania zieleni w warszawskich szkołach i przedszkolach, widzimy, jak zmienia się stosunek do zieleni na różnych etapach edukacji. O ile w przedszkolach i we wczesnych fazach kształcenia szkolnego ogródki traktowane są jako przestrzenie edukacyjne i rozwojowe, o tyle w późniejszym okresie znaczenie zieleni sprowadza się często do tworzenia przestrzeni relaksu i odpoczynku – potencjał edukacyjny ogrodów np. do edukacji biologicznej, artystycznej i fizycznej nie jest wykorzystywany.

WYBRANE REKOMENDACJE

- Skupcie się na **nasadzeniu krajowych gatunków roślin** – szczególnie drzew, ewentualnie także drzew zakorzenionych w polskiej kulturze, takich jak kasztanowce. Warto, żeby gatunki były **dostosowane do lokalnych warunków** pod względem klimatu i potrzeb przestrzennych (tak będzie m.in. w projektowanej obecnie szkole na Ursynowie, na ul. Zaruby).
- Warto, by wśród roślin znajdowały się też **rośliny jadalne, zioła, warzywa, krzewy owocowe**.
- **Unikajcie odmian o nienaturalnych kształtach** (takich jak odmiany karłowe czy kuliste).
- **Unikajcie nasadzeń jednogatunkowych** ze względów przyrodniczych oraz edukacyjnych, ale też dlatego na to, że w razie wystąpienia jakiejś choroby albo pojawienia się masowo szkodników może dojść do obumarcia większości drzew na terenie placówki.

WYBRANE
REKOMENDACJE

- Warto zmniejszać zużycie zasobów wody i stosować inne zrównoważone rozwiązania, np. **magazynować wodę opadową, prowadzić kompostownik**.
- Ze względów estetycznych zadbajcie, by mała architektura, nawierzchnie i dekoracje **były wykonane z naturalnych materiałów**, m.in. z nieimpregnowanego drewna.
- Kształtujcie zielenie tak, by była nie tylko elementem estetyki, ale też częścią ekosystemu: **dbajcie o owady i ptaki**, np. poprzez budki lęgowe.
- W przestrzeniach relaksu i nauki wśród zieleni pamiętajcie o elementach **małej architektury, takich jak poidelka, miejsca do siedzenia**.
- Jeśli to możliwe, stwórzcie **ogródek sensoryczny** oddziałujący na zmysły.
- Dobrą praktyką jest także zaplanowanie **uprawy szkolnego ogródka**, będącego miejscem praktycznej nauki o uprawie żywności na terenach zurbanizowanych.

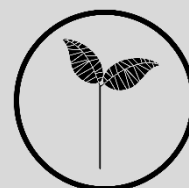
Centrum Kształcenia Ustawicznego i Zawodowego nr 1 w Warszawie⁴

Rabatka i stojaki rowerowe zastąpiły zaniedbany trawnik

OTWARTOŚĆ

EKOLOGIA

Zamontowane **stojaki na rowery** zachęcają do poruszania się ekologicznymi środkami transportu. Stworzono **zadbaną przestrzeń zieloną** – dzięki temu, że starannie ją zaprojektowano i wyraźnie wydzielono, a projekt wykonano wspólnie z uczniami, teren nie jest niszczony.

WSPÓLDECYDOWANIE

DIAGNOZA

WŁĄCZENIE EKSPERTÓW

WŁĄCZENIE W DZIAŁANIE

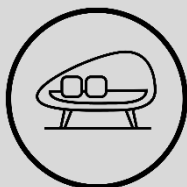
PROCES ZMIANY

Motorem napędowym zmian była grupa młodzieży, która wzięła udział w projekcie „Zaprojektuj szkołę” Fundacji Szkoła z Klasą. To oni odpowiadali za proces, projektowali zmiany, uzgadniali je z dyrekcją, zrobili zakupy, włączali innych uczniów i uczennice. Zmiana została zaplanowana po warsztatach diagnostycznych. W prace włączeni byli architekci, którzy przeprowadzili warsztaty dla młodzieży i nauczycieli; realizację działania wspierali też trenerzy. W wykonanie zadania włączono także sojuszników: uczniów i uczennice z innych klas. Dało to zespołowi projektowemu poczucie wsparcia!

Uczniowie docenili wiele momentów w pracy nad zmianą przestrzeni szkolnej. Ich zdaniem najfajniejsze było: projektowanie, wspólne zakupy, wspólna praca, nowe doświadczenia, pomoc kolegów z różnych klas w realizacji projektu oraz efekt pracy całego zespołu.

Społeczna Szkoła Podstawowa nr 30 STO w Warszawie⁵

Kącik relaksu na szkolnym podwórku

FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

EKOLOGIA

Zmiana polegała na stworzeniu kącika na relaks i naukę koło boiska szkolnego, w otoczeniu zieleni. Projekt odpowiedział na potrzeby uczniów, którym brakowało miejsca na odpoczynek. Wykorzystano **potencjał obecnego drzewostanu** (zacięzione miejsce) i krzewów, które osłaniają kącik od hałasu. W projekcie zostały użyte **elementy pochodzące z upcyklingu**. Uczniowie pod okiem nauczycielek wykorzystali palety i wykonali pufy z materiałów z odzysku (butelek i opon).

WSPÓLDECYDOWANIE

DIAGNOZA

WŁĄCZENIE EKSPERTÓW

WŁĄCZENIE W DZIAŁANIE

PROCES ZMIANY

Motorem napędowym zmian był zespół uczniów z klas 7 – uczestników projektu „Zaprojektuj szkołę” Fundacji Szkoła z Klasą. Zmiana została zaplanowana po warsztatach diagnostycznych z młodzieżą i nauczycielami. W prace włączeni byli architekci, którzy przeprowadzili warsztaty dla młodzieży i nauczycieli; realizację działania wspierali też trenerzy. Pufy i palety uczniowie wykonali wspólnie, co było dodatkowym działaniem integracyjnym.

Uczniowie poczuli siłę sprawczą i zrozumieli, że panują nad kawałkiem przestrzeni szkolnej. Fajnymi momentami były również dochodzenie do wspólnej decyzji oraz samodzielne wykonywanie siedzisk. Uczniom najbardziej zapadło w pamięć wspólne malowanie palet oraz przestawianie mebli. Byli ogromnie zadowoleni ze swojej pracy i efektu końcowego zmienionej przestrzeni.

PRZYKŁAD ZE ŚWIATA

Zajęcia w ogrodzie zaaranżowanym na dachu szkoły w Amsterdamie. Przykład z publikacji „Przestrzenie edukacji 21. Otwieramy szkołę!”. Fot. Katarzyna Górkiewicz

Jak w ciasnej zabudowie dużego miasta znaleźć miejsce na szkolny plac zabaw czy ogród? W standardach architektonicznych i funkcjonalnych dla warszawskich budynków edukacyjnych znalazła się propozycja, by pomyśleć o wykorzystaniu na ten cel dachu szkoły. Czy to w ogóle możliwe? Jak widać ze zdjęcia jednej z podstawówek w Amsterdamie – tak! Ogród i plac zabaw na dachu to świetne miejsce do zajęć w ruchu i ekologicznych projektów.

Więcej informacji w publikacji „EduSpaces 21 – wprowadzenie”: [tutaj](#)

Przedszkole Językowe Limonka

Przeźnię ogrodu z placem zabaw, warzywniakiem i torem wyścigowym

FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

EKOLOGIA

PRZYJAZNA ESTETYKA

Mimo że teren ogrodu nie jest duży, wykorzystano jego potencjał przez **zaprojektowanie wijących się w ogrodzie ścieżek**, a także przez stworzenie **różnorodnych stref**: warzywniaka, placu zabaw, małego dziedzińca, toru wyścigowego dla dzieci, kwietnika itp. W **ogrodzie znajduje się warzywniak, który umożliwia obserwowanie rozwoju zasadzonych własnoręcznie roślin**. Są również karmiki dla ptaków, dzięki czemu dzieci uczą się obserwacji życia leśnych zwierząt. Rośliny są różnorodne (sosny, byliny, wrzosa itp.), a ich kolorystyka wyróżnia się na tle prostej i estetycznej konstrukcji budynku.

PROCES ZMIANY

WSPÓŁDECYDOWANIE

OBSERWACJE
NT. POTRZEB UŻYTKOWNIKÓW

Plac zabaw – dobór urządzeń i projekt przestrzeni (np. tor wyścigowy) – jest efektem współpracy z rodzicami i dziećmi. Stojaki na rowery to udogodnienie wynikające ze wskazówek rodziców.

Ogródki sensoryczne i ogródki uprawne

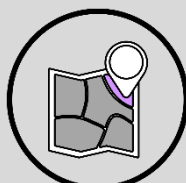
Przedszkole nr 401

Dzieci wysypują kasztany na ścieżce „Dotykam”

UCZENIE SIĘ I RELACJE

LOKALNOŚĆ

EKOLOGIA

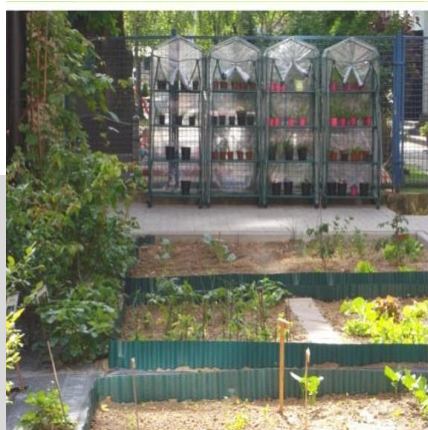
Edukacyjna ścieżka zmysłów, wkomponowana w ogród przedszkolny, to kilka przystanków, na których dzieci uczą się świadomie **korzystać ze zmysłów i odbierać bodźce ze świata wokół**. Przykładowo na przystanku „Widzę”, zlokalizowanym w minilesie, dzieci dokonują obserwacji przyrodniczych, porównują trawy i różne rodzaje liści, wypatrują owadów i ptaków. Naturalnie występujące elementy ogrodu wykorzystano więc, by wzmocnić jego potencjał rozwojowy. Ścieżka wykorzystuje **sezonowe, ekologiczne materiały** (np. kora drzew, kasztany, liście). Elementem ścieżki jest **przedszkolna uprawa** (przystanek „Smakuję”): Sielski Zaułek, gdzie dzieci uprawiają m.in. miętę, truskawki, borówki, rzodkiewki, rabarbar, ogórki, pomidory, sałatę. Uczą się przede wszystkim o tym, co znajduje się w bezpośrednim otoczeniu.

PROCES ZMIANY

OBSERWACJE
NT. POTRZEB UŻYTKOWNIKÓW

W tym przypadku pomysł i inicjatywa wyszły do nauczycielek, które zainspirowała nowa przestrzeń – do tej pory zaniedbana. Nauczycielki, widząc w pracach ogródkowych szanse na rozwój dzieci i dobrą zabawę, wyszły z propozycją zaadaptowania ogródka.

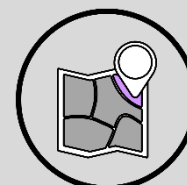
Przedszkole nr 116

Ogródek doświadczalno-obszawacyjny

UCZENIE SIĘ I RELACJE

EKOLOGIA

LOKALNOŚĆ

Ogródek **doświadczalno-obszawacyjny**, który powstał na terenie przedszkola w 2013 roku na pozyskanej zaniedbanej przestrzeni zielonej, to miejsce zabawy i nauki poprzez działanie. Uprawiane są **rośliny rodzime i sezonowe**, dzięki czemu dzieci uczą się uprawy roślin od wiosny do jesieni (od wysiania po zbiór plonów), zabezpieczają je też przed zimą.

Inne przykłady ogródków

Przedszkole nr 343

Dzieci uczą się uprawiać kwiaty w donicach. Ogródek powstał na terenie placu zabaw, w wykonaniu pomogli rodzice

PROCES ZMIANY

OBSERWACJE
NT. POTRZEB UŻYTKOWNIKÓW

SZUKANIE SOJUSZNIKÓW
I FUNDUSZY

Widząc potrzebę działania i twórczości wśród dzieci, nauczycielki i dyrekcja przedszkola wyszły z inicjatywą stworzenia ogródka na kawałku placu zabaw. Przedszkole skorzystało ze wsparcia rodziców, którzy pomogli w przygotowaniu przestrzeni ogródkowej.

2. Przestrzenie wspólne: komunikacja, rekreacja i edukacja

Uczniowie i nauczyciele spędzają w szkole kilka godzin dziennie. Przez znaczną część tego czasu przebywają w korytarzach, holach i innych przestrzeniach wspólnych, które nie powinny być przechowalnią między lekcjami, ale **jakościową przestrzenią** służącą trzem celom:

- sprawna i bezpieczna komunikacja,
- rozwój i edukacja,
- rekreacja i relaks.

Z doświadczeń szkół i przedszkoli wynika, że choć miejsca międzylekcyjne są często niezbyt trafnie i funkcjonalnie zaprojektowane, to **przy niedużym nakładzie pracy można je dostosować do potrzeb użytkowników**. Poprawienie jakości tych miejsc to coś, czego z jednej strony bardzo oczekuje młodzież (tak wynika z diagnoz prowadzonych w szkołach w ramach projektów edukacyjnych m.st. Warszawy, takich jak „Rozprzestrzeń szkołę” (Fundacja Civis Polonus) „Zaprojektuj szkołę” (Fundacja Szkoła z Klasą) i „Projekt: Szkoła” (Games Development), a z drugiej – na co gotowi są zgodzić się dorośli podejmujący decyzje (dyrektorzy, nauczyciele).

WYBRANE REKOMENDACJE

- W szkole starajcie się zachować **balans powierzchni indywidualnych i grupowych**, pomieszczeń zarówno otwartych wizualnie, jak i kameralnych – dających możliwość wyciszenia się i skupienia.
- Postarajcie się, by główny nurt komunikacyjny nie naruszał miejsca relaksu – powinny one mieścić się w zatokach, wnękach w korytarzu.
- Aby ekonomicznie wykorzystać przestrzeń szkolną, twórcie **zakamarki, wnęki, wgłębienia**; aranżujcie małe schowki, np. w pobliżu schodów i przestrzeni pod schodami.
- Stosujcie elementy aranżacji wpływające na **poprawę warunków akustycznych**, np. akustycznych paneli lub tablic na ścianach, które dodatkowo mogą pełnić inne funkcje.

2.1. Rekreacja: plac wejściowy i place wewnętrzne

Plac można określić jako serce szkoły. Jest to większa **otwarta przestrzeń w szkole**, zlokalizowana najczęściej w jej centralnym punkcie, np. w strefie holu. To miejsce, w którym mogą się jednocześnie spotkać duża grupa uczniów, nauczycieli, rodziców czy lokalna społeczność. Plac może być ukształtowany w taki sposób, by pełnił funkcje widowni i sceny, lub wyposażony w odpowiednie elementy aranżacji.

Jego wielkość i organizacja przestrzenna pozwalają na spotkanie się większej grupy uczniów i nauczycieli. Plac jest też miejscem **krzyżowania się wielu szkolnych ścieżek**, w przerwach między zajęciami jest to przestrzeń szczególnie głośna, zmienna i dynamiczna.

W warszawskich placówkach obserwujemy, że place szkolne często są pozbawione miejsc bardziej przytulnych i kameralnych – mimo sporych przestrzeni rzadko zachęcają do przebywania tam, są raczej przestrzenią przechodnią lub apelową.

WYBRANE REKOMENDACJE

- W przestrzeni placu zadbajcie o **stałe elementy siedzisk**, np. w formie podestów czy schodów, lub mobilne wyposażenie dające możliwość organizacji różnych aranżacji przestrzeni dla większej grupy użytkowników.
- Plac w szkole jest miejscem wielu grupowych aktywności, takich jak: **wystąpienia, pokazy czy prezentacje**, dlatego szczególną uwagę zwróćcie na możliwości akustyczne takiej przestrzeni.
- Wybierajcie **miękkie elementy wystroju**, by ocieplić przestrzeń i dodać jej przytulności.

Szkoła Podstawowa nr 42 z Oddziałami Integracyjnymi
im. Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego

Na ścianie przeszklonego dziedzińca zapisano wizję szkoły

Oświetlenie boczne sprawia, że wielką salę można zaaranżować tak, by miała kameralny klimat

FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

OTWARTOŚĆ

UCZENIE SIĘ I RELACJE

Zaniedbane patio, które zostało zabudowane w czasie modernizacji placówki, stało się **przestrzenią użytkową o walorach placu** – centralnego miejsca spotkań i widowisk. **Różnorodne oświetlenie** (m.in. kameralne oświetlenie boczne – kinkiety) daje dodatkowe możliwości dostosowywania przestrzeni do okazji. Przeszklony dach, który daje wrażenie lekkości i pozwala **wykorzystać światło dzienne**, zapewnia otwarcie na zewnątrz. Dominują biel i szarość, uzupełnione kilkoma intensywnymi kolorami wiodącymi. Wrażenie otwartości pogłębiają przeszklone korytarze, które umożliwiają obserwowanie wydarzeń na placu z różnych miejsc w szkole. Przestrzeń patio została wykorzystana także do **ekspozycji głównych wartości i wizji szkoły**.

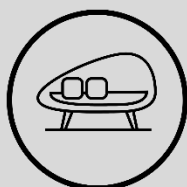
Przedszkole nr 425

Tablice manipulacyjne na przestawnych ściankach

Przestrzeń na spotkania, warsztaty i występy – w tle zieleń

FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

EKOLOGIA

Hol przedszkola to miejsce **ogólnoprzedszkolnych zabaw integracyjnych, działań plastycznych i muzycznych, warsztatów edukacyjnych, spotkań z rodzicami**, aktywności rozwijających motorykę małą, prezentacji prac dzieci, a także oaza zieleni. Elastyczność zapewniają m.in. tablice oddzielające strefy holu, które umożliwiają strefowanie przestrzeni. Zastosowanie **tablic manipulacyjnych** do nauki i zabawy sprawia, że przestrzeń jest atrakcyjnym miejscem rekreacji, ale pozostaje otwarta i niezagracona. W holu ustawiono donice z roślinami, które nadają miejscu **przytulniejszy charakter**, a jednocześnie umożliwiają wydzielenie przestrzeni w holu.

PRZYKŁAD ZE ŚWIATA

Plac wewnętrzny w szkole w Parmie, we Włoszech. Źródło: [link](#)

We włoskim regionie Reggio Emilia od kilkadziesiąt lat w przedszkolach rozwija się podejście konstruktywistyczne, odwołujące się do naturalnej ciekawości i potencjału dziecka. Zakłada się, że proces uczenia się zachodzi w działaniu, a także w bliskiej relacji i komunikacji z innymi ludźmi. Dlatego tak ważną rolę odgrywają tu przestrzenie wspólne, publiczne – jak ta na zdjęciu. Coraz więcej warszawskich przedszkoli (czasem nawet nieświadomie) inspirowane są pedagogiką rodem z Reggio Emilia.

Więcej informacji: [tutaj](#)

PRZYKŁAD ZE ŚWIATA

Plac wielofunkcyjny – przyjazny hol szkoły. Źródło: [link](#)

W polskich szkołach często wejście jest mało reprezentacyjne, niezbyt przyjazne i mało praktyczne – wymaga przejścia przez podziemie, labirynt schodów lub korytarzy. Co zrobić, by odzyskać wejścia naszych szkół? Na początek warto powiedzieć sobie, że przestronny hol to nie miejsce stracone! Może ono pełnić różne funkcje: kawiarenki, sali widowiskowej itp. Przykład szkoły w Finlandii, w Eespo, pokazuje się na całym świecie jako przykład szkoły XXI wieku. Przetłumuje ona radykalnie XIX-wieczny schemat: długi ciemny korytarz i takie same pomieszczenia lekcyjne po obu jego stronach. Otwarte przestrzenie pełnią różne funkcje – na przykład przy stolikach można jeść lunch, ale także się uczyć i odrabiać lekcje. Gdy trzeba, krzesła ustawia się je amfiteatralnie, a pod ścianą wyrasta scena... Szkoła jest ogromna – mieści się tu przedszkole, szkoła podstawowa i średnia, klub młodzieżowy, teatr, stołówka, biblioteka, sala gimnastyczna i kilka innych rzeczy. Budynek nie jednak nie przytłacza, jest pełen światła i płynnie wtapia się w przyrodę. Uczniowie mogą siedzieć na lekcjach, jak chcą, zachęca się ich do dyskusji i rozmów w klasie (byle na temat!), dużo pracuje się tu projektowo i międzyprzedmiotowo.

Więcej informacji: [tutaj](#)

PRZYKŁAD ZE ŚWIATA

Wejście główne do Orestad College w Kopenhadze, Dania. Przykład z publikacji „Przestrzenie edukacji 21. Otwieramy szkołę!”. Fot. Marcin Polak, źródło: [link](#)

W wielu warszawskich szkołach wejście jest miejscem niedocenianym, czasem nawet wstydlwym – w wielu placówkach trzeba wchodzić przez piwnicę, a nawet „od tyłu”, podobno żeby było bezpieczniej i by od razu w szatni zmienić obuwie i nie dodawać pracy osobom sprzątającym... Tymczasem wejście może pełnić ważne funkcje – otwiera szkołę na świat, zaprasza dzieci i rodziców oraz wyraźnie zachęca, by usiąść na chwilę i porozmawiać. Tak jest na przykład w Orested College w Kopenhadze, gdzie zaraz przy głównym wejściu stoją długie ławy szkolnej stołówki, a za nimi zaczynają się szerokie drewniane schody – miejsce spotkań, zebrań samorządu, szkolnych uroczystości, czasem nawet zajęć lekcyjnych.

Więcej informacji w publikacji „EduSpaces 21 – wprowadzenie”: [tutaj](#)

2.2. Rekreacja: wnęki i nisze

Wnęki i nisze to miejsca, w których można komfortowo spędzić czas, nie zaburzając komunikacji między salami i innymi przestrzeniami w szkole. Wnęki mogą być większe (tzw. świetlicowe) i mniejsze (nisze i zakamarki).

WYBRANE REKOMENDACJE

- W strefie rekreacji należy zaplanować **większe i mniejsze wnęki**, zakamarki przeznaczone do różnych aktywności szkolnych.
- Zagospodarujcie większą przestrzeń w korytarzu do organizacji **zajęć świetlicowych**. Taka przestrzeń, oprócz funkcji rekreacyjnej w czasie przerw, może też pełnić funkcję otwartej sali dydaktycznej w innych godzinach pracy szkoły.
- Mniejsze wnęki mają na celu stworzenie wielu różnorodnych **okazji do rekreacji i odpoczynku** i ożywienie monotonnych szkolnych korytarzy.
- Małe wnęki możecie zaprojektować **niewielkim kosztem**, np. na styku dwóch pomieszczeń. Poprzez przedłużenie głębokości parapetu można uzyskać dodatkową niszę z siedziskami, a poprzez lekkie wycofanie równoległych ścian względem siebie można stworzyć dodatkowe miejsca do siedzenia.
- Przy okazji projektowania systemu szaf wnękowych zadbajcie o **miejsce na siedziska we wnękach przyklasowych** lub zlokalizowanych wzdłuż korytarza.

Wnęki

Zespół Szkół Licealnych i Technicznych nr 1⁶

Aula Czekoladowa to jedno z ulubionych miejsc uczniów – po remoncie jest użytkową i przyjazną przestrzenią

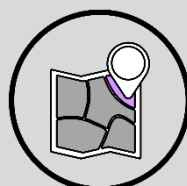
EKOLOGIA

PRZYJAZNA ESTETYKA

FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

LOKALNOŚĆ

OTWARTOŚĆ

Sala przed remontem: ciemna, pusta

Aula Czekoladowa kiedyś służyła tylko do oczekiwania na kolejne lekcje, dziś zaś **tętni życiem**. W auli odbywają się zajęcia lekcyjne w mniej formalnej atmosferze oraz spotykają się tam koła zainteresowań. Wykorzystują ją zarówno uczniowie, jak i nauczyciele. Elastyczność została zapewniona dzięki wstawieniu **lekkich krzeseł, siedzisk, przenośnych stołów**.

⁶ Opis zmiany oraz zdjęcia pochodzą z publikacji Fundacji Civis Polonus: „Dobre praktyki współdecydowania o przestrzeni szkolnej”. Jest ona dostępna online: <http://civispolonus.org.pl/dobre-praktyki-wspoldecydowania-o-przestrzeni-szkolnej>.

Zmianę przeprowadzono z **szacunkiem dla historycznej materii i tożsamości miejsca**: trafionym pomysłem okazało się odkrycie zabytkowej cegły na ścianie. Zachowano też **piękny stary parkiet**, współgrający kolorystycznie z wybranymi rozwiązaniami. Wykorzystano potencjał **światła dziennego**, które – połączone z jasnymi ścianami – daje wrażenie przestronności, lekkości. Punktowe, **kameralne oświetlenie** zapewnia użytkownikom przytulność i komfort przy jednoczesnym otwarciu przestrzeni. Koszty zmiany obniżono, stosując **upcycling**: pomalowane przez uczniów skrzynki po jabłkach zmieniły się w estetyczne siedziska.

OBSERWACJE
NT. POTRZEB UŻYTKOWNIKÓW

WSPÓLDECYDOWANIE

SZUKANIE SOJUSZNIKÓW
I FUNDUSZY

WŁĄCZENIE EKSPERTÓW

PROCES ZMIANY

Potrzebę zmiany zaobserwowali uczniowie, którym doskwierał brak wartościowej przestrzeni do spędzania czasu na przerwie. Zauważyli oni niewykorzystany potencjał sali, zwanej obecnie aulą. Jak sami mówią, **nic nie udało się, gdyby nie zaufanie ze strony dyrekcji i nauczycieli.** Zaowocowało to ogromnym zaangażowaniem uczniów – pracowali oni głównie w czasie ferii zimowych, w swoim czasie wolnym. Młodzież samodzielnie pozyskała środki z programu Aktywna Warszawska Młodzież. Uczniowie brali udział w projekcie Fundacji Civis Polonus „Rozprzestrzeń szkołę” i otrzymali wsparcie merytoryczne.

Zespół Szkół nr 23⁷

Kanapy, poduszki, siedziska i zieleń w donicach

W trakcie remontu

FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

OTWARTOŚĆ

PRZYJAZNA ESTETYKA

Zaadaptowana sala jest **wielofunkcyjna**: służy nie tylko rozrywce i odpoczynkowi, ale również aktywności obywatelskiej uczniów. Cyklicznie odbywają się w niej debaty szkolne. Kącik to także miejsce **integracji społeczności szkolnej** – organizowane są tam maratony gier planszowych. Tę wielofunkcyjność kącik zawdzięcza **różnorodności** rozwiązań: obok kanap z poduszkami znajdują się siedziska i krzesła, obok dużych stołów – małe stoliki kawowe. Jasna przestrzeń ze światłem dziennym może zostać zacieniona dzięki czerwonym roletom. Mimo wielu różnorodnych elementów przestrzeń sprawia wrażenie **uporządkowanej dzięki spójności kolorystycznej** (biel, szarość i akcenty czerwieni).

⁷ Opis zmiany oraz zdjęcia pochodzą z publikacji Fundacji Civis Polonus: „Dobre praktyki współdecydowania o przestrzeni szkolnej”. Jest ona dostępna online: <http://civispolonus.org.pl/dobre-praktyki-wspoldecydowania-o-przestrzeni-szkolnej>.

PROCES ZMIANY

KONSULTOWANIE ROZWIĄZAŃ

WSPÓLDECYDOWANIE

SZUKANIE SOJUSZNIKÓW
I FUNDUSZY

Dyrekcja, przygotowując się remontu, postanowiła skonsultować pewne decyzje z uczniami. W trakcie rozmów okazało się, że potrzebują oni przestrzeni, gdzie będą spędzać wolny czas w szkole. Przestrzeń została zaprojektowana i urządzona w całości przez młodzież. Jak piszą autorzy publikacji „Rozprzestrzeń szkołę”, „realizatorce i realizatorzy projektu uważają, że osiągnęli sukces dzięki dialogowi – porozumieniu z dyrekcją szkoły i dobrą argumentacją swoich pomysłów. Nieoceniona okazała się również wytrwałość, a nic nie odbyłoby się bez ogromnej chęci do zmian”.
Młodzież zdobyła dofinansowanie w ramach programu Aktywna Warszawska Młodzież.

VII Liceum Ogólnokształcące im. Juliusza Słowackiego

Jasna, doświetlona naturalnym światłem kawiarenka

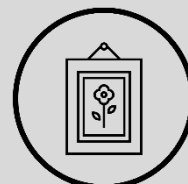
FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

OTWARTOŚĆ

EKOLOGIA

PRZYJAZNA ESTETYKA

Kącik może być wykorzystywany na przerwach jako **kawiarenka** (znajduje się obok sklepiku), jednak dzięki temu, że jest zlokalizowany w rogu korytarza, bywa też **przestrzenią kameralnych spotkań i zajęć lekcyjnych**.

Lekkie wyposażenie umożliwia **różnorodne aranżacje kącika**. Kawiarenka zlokalizowana jest w miejscu jasnym, z dostępem do dużej ilości **światła dziennego, w otwartym holu**. Żywe rośliny tworzą zielony zakątek. Stonowane kolory współgrają z drewnianym parkietem i dopełniają jasną przestrzeń.

Szkoła Podstawowa nr 352 im. Jerzego Huberta Wagnera⁸

Wnęka po remoncie

Przed remontem: wnęka jest mało przytulna i nijaka

FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

PRZYJAZNA ESTETYKA

Kącik jest przestrzenią wyciszenia i rekreacji, a dzięki zastosowaniu przenośnych elementów i różnych rodzajów materiałów odpowiada na **różnorodne potrzeby użytkowników**. Dotychczasowe kolory zostały zastąpione przez błękit oraz odcienie szarości i zieleni. Elementem **wydzielającym kącik z hałaśliwego korytarza** jest dekoracyjny motyw drzewa (stworzony wspólnie z nauczycielką plastyki). **Wyciszające materiały** (płyty i puzzle na podłodze) sprawiają, że kącik jest miejscem faktycznego relaksu – zniwelowano w ten sposób hałas.

⁸ Opis powyższej zmiany (oraz szkół SP 382 i CLX LO) i zdjęcia pochodzą z publikacji Fundacji Szkoła z Klasą pt. „Zaprojektuj szkołę – dobre praktyki z drugiej edycji programu”. Jest ona dostępna online: <https://www.szkolazklasa.org.pl/materialy/dobre-praktyki-z-drugiej-edycji-programu-zaprojektuj-szkole>.

WSPÓLDECYDOWANIE

DIAGNOZA

SZUKANIE SOJUSZNIKÓW
I FUNDUSZY

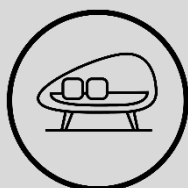
WŁĄCZENIE EKSPERTÓW

PROCES ZMIANY

Projekt przeprowadziła grupa uczennic – to one były liderkami działania. Kącik wypoczynkowy był marzeniem uczniów z tej szkoły – wynikało to wyraźnie z diagnozy. Projekt drzewa wykonała wspólnie z uczniami nauczycielka plastyki. Działanie zrealizowała młodzież w ramach programu Fundacji Szkoła z Klasą „Zaprojektuj szkołę”. Grupa otrzymała wsparcie ekspertek na warsztatach architektonicznych.

Uczennice biorące udział w projekcie wielokrotnie podkreślały, jak fajna jest możliwość wdrożenia swoich pomysłów i zaangażowania się w ich wykonanie. Bardzo dobrze bawiły się przy wspólnym wybieraniu kolorów ścian oraz malowaniu ogromnego drzewa wraz z panią od plastyki. Każdy skończony etap prac świętowany był wspólnym jedzeniem pizzy.

Szkoła Podstawowa nr 382

FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

OTWARTOŚĆ

EKOLOGIA

PRZYJAZNA ESTETYKA

Uporzędkowany, kolorowy kącik rekreacyjny

Wygodne pufy oraz malunki kojarzące się z naturą odpowiadają na niespełnianą wcześniej **potrzebę ciszy i relaksu**; uczniowie siedzą tam, czytają, grają w planszówki. Przenośne elementy (siedziska) umożliwiają **elastyczne zarządzanie przestrzenią**. Kąciki mają dostęp światła dziennego oraz otwarcie widokowe na naturalną zielen drzew. Ściany ozdobiono malunkami drzew i zwierzaków, wykonanymi za pomocą **szablonów**.

Kolorystyka przestrzeni jest **przyjazna i prosta**: na białym tle umieszczono elementy z palety pogodnych kolorów, z dominacją zieleni, fioletu i niebieskiego. Utrzymano **jednolitość stylistyczną i kolorystyczną** przy wprowadzeniu różnorodnych wzorów i motywów wzbogacających przestrzeń.

WSPÓLDECYDOWANIE

DIAGNOZA

WŁĄCZENIE W DZIAŁANIE

SZUKANIE SOJUSZNIKÓW
I FUNDUSZY

PROCES ZMIANY

Projekt realizował zespół składający się z uczniów i nauczycielek, działający w porozumieniu z innymi uczniami i samorządem szkolnym. Po warsztacie z diagnozy potrzeb uczniowie i nauczyciele wspólnie zdecydowali, że stworzą korytarz rekreacyjny. Wybrali projekt, który łączył potrzeby wszystkich – uczniów, którzy chcieli miejsca do odpoczynku, i nauczycieli, którym zależało na zmniejszeniu hałasu. Przeszkodą wydawał się brak funduszy. Uczniowie zorganizowali kiermasz, podczas którego udało im się zebrać większość potrzebnych środków. Uruchomili tym efekt kuli śnieżnej – jeden z rodziców z własnej inicjatywy wyposażył kącik w siedziska. Kącik stał się tak atrakcyjny, że zaczął przyciągać tłumy i przestał być miejscem cichym. Jego twórcy chcą więc wypracować regulamin, ale – jak zastrzegają – włączą w ten proces użytkowników.

CLX Liceum Ogólnokształcące im. gen. dyw. Stefana Roweckiego „Grotą”

Kolorowy kącik przed salą lekcyjną

FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

OTWARTOŚĆ

EKOLOGIA

PRZYJAZNA ESTETYKA

Uczniowie zaadaptowali niewykorzystany kącik w szkole i stworzyli w nim **miejsce rekreacji i relaksu na przerwach**. Najważniejsze było dla nich to, że wszystko w tej przestrzeni zrobili **własnymi rękami**. Przenośne, lekkie skrzynki na jabłka (własnoręcznie wykonane – podobnie jak kolorowe poduszki) są bardziej ustawne niż wcześniejsze ciężkie fotele. **Centralnym punktem** i dominantą dekoracyjną kącika jest stary, czerwony rower. Miejsce jest **uporządkowane estetycznie** dzięki spójnej paletce barw poduszek, dopasowanej do pogodnego morskiego koloru ściany.

WŁĄCZENIE EKSPERTÓW

WŁĄCZENIE W DZIAŁANIE

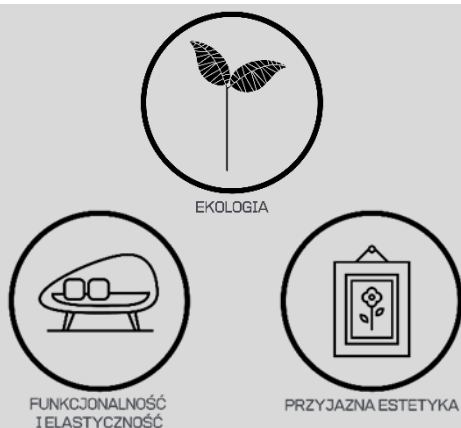
SZUKANIE SOJUSZNIKÓW
I FUNDUSZY

PROCES ZMIANY

Działanie zrealizowała młodzież w ramach programu Fundacji Szkoła z Klasą „Zaprojektuj szkołę”. Grupa otrzymała wsparcie ekspertek na warsztatach architektonicznych. Początkowo w projekt zaangażowanych było 13 osób. W czasie jego realizacji do niektórych zadań dołączali kolejni. Malowanie skrzynek, z których powstały siedziska, było formą relaksu po egzaminie gimnazjalnym. Uczniowie wszystko wykonali **własnymi rękami!** Największym wyzwaniem było zebranie potrzebnych środków. Zadziałał list wysłany do rodziców; fundusze były również zbierane podczas dnia otwartego. Duch **przedsiębiorczości** obudził się także w uczniach: zorganizowali kawiarenkę, w której sprzedawali domowe wypieki.

W projekcie współpracowali gimnazjaliści razem z licealistami. Mimo, że uczą się w jednym budynku, to każda z tych grup funkcjonowała w swoim świecie, a wspólny projekt ich połączył.

Szkoła Podstawowa nr 340 im. prof. Bogusława Molskiego⁹

Wnęka po odnowieniu jest miejscem sprzyjającym komfortowemu spędzeniu czasu w szkole

Jak wynikało z diagnozy potrzeb, uczniom brakowało w szkole przede wszystkim **miejsca na spędzanie wolnego czasu na przerwach**. Zagospodarowanie pustej i zaniedbanej wnęki poprzez dodanie wygodnych siedzisk i stolików zaspokoilo tę potrzebę. Niespodziewanie okazało się, że wnęka **wykorzystywana jest także podczas lekcji**, ponieważ stała się atrakcyjnym miejscem prowadzenia zajęć przez nauczycieli. Siedziska i stoliki z palet oraz poduszki sprawiają, że kącik łatwo **przearanżować zależnie od potrzeb**. Usunięto zamkniętą przeszkloną gablotę. Szara ściana jest teraz miejscem ekspozycji prac uczniów. Wykorzystano **naturalne materiały**, a siedziska zostały wykonane z palet. Ściany, wcześniej obdrapane, zostały zagruntowane i przemalowane na szaro.

DIAGNOZA

SZUKANIE SOJUSZNIKÓW
I FUNDUSZY

WŁĄCZENIE EKSPERTÓW

PROCES ZMIANY

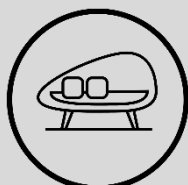
W trakcie diagnozy prowadzonej przez uczniów okazało się, że **największą potrzebą dotyczącą przestrzeni jest brak miejsc do spędzania wolnego czasu. Do tego kolorystyka ścian nie sprzyja skupieniu ani odpoczynkowi podczas przerw. Do pomocy zaangażowano rodziców oraz nauczycieli; remont wykonano wspólnymi siłami. Uczniowie brali udział w projekcie Fundacji Civis Polonus „Rozprzestrzeń szkołę” i otrzymali wsparcie merytoryczne.**

Projekt stał się inspiracją dla innych uczniów do wprowadzania kolejnych zmian. Realizatorzy projektu zauważyli, że w szkole wzrosło poczucie współodpowiedzialności za przestrzeń.

⁹ Opis zmiany oraz zdjęcia pochodzą z publikacji Fundacji Civis Polonus: „Dobre praktyki współdecydowania o przestrzeni szkolnej”. Jest ona dostępna online: <http://civispolonus.org.pl/dobre-praktyki-wspoldecydowania-o-przestrzeni-szkolnej>.

Kąciki i funkcjonalne zakamarki

Szkoła Podstawowa z Oddziałami Integracyjnymi nr 87 im. 7 PP AK „Garłuch”
(dawne Gimnazjum nr 114)¹⁰

FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

EKOLOGIA

Kącik na korytarzu

Kącik rekreacyjny to jedna z trzech zmian wprowadzonych po diagnozie, która pokazała, że w szkole brakuje trzech stref: **rekreacyjnej, relaksacyjnej i do cichej nauki**. Niewielkie zmiany pozwoliły wygospodarować miejsce, w którym młodzież mogłaby funkcjonować bardziej komfortowo. Zaletą kącika jest łatwość jego **adaptacji**: przenośne siedziska, lekki stolik oraz donice z kwiatami umożliwiają różne aranżacje. Stolik pełni jednocześnie funkcję planszy do gry w chińczyka, a donica z kratą wydziela kącik z gwarnego korytarza.

WSPÓLDECYDOWANIE

DIAGNOZA

WŁĄCZENIE EKSPERTÓW

PROCES ZMIANY

Projekt prowadziła grupa młodzieży: uczniowie brali udział w projekcie Fundacji Civis Polonus „Rozprzestrzeń szkołę”. Młodzież przeprowadziła ankietę, z której jasno wynikało, że zagospodarowanie korytarzy jest pierwszą potrzebą społeczności szkolnej. Chcąc sprawić, by każdy czuł się w szkole dobrze, utworzono trzy strefy w różnych częściach szkoły: rekreacyjną, relaksacyjną i kącik cichej nauki.

Dzięki projektowi szkoła stała się bardziej przytulna, a także poprawił się jej wizerunek w oczach uczniów. Na pytanie dlaczego im się udało odpowiadają, że przede wszystkim uwierzyli w siebie, a pomogła im chęć zmiany. Nic jednak nie odbyłoby się bez wsparcia dyrekcji, nauczycieli i innych uczniów

¹⁰ Opis zmiany oraz zdjęcia pochodzą z publikacji Fundacji Civis Polonus: „Dobre praktyki współdecydowania o przestrzeni szkolnej”. Jest ona dostępna online: <http://civispolonus.org.pl/dobre-praktyki-wspoldecydowania-o-przestrzeni-szkolnej>.

VII Liceum Ogólnokształcące im. Juliusza Słowackiego

Kącik z kanapami

FUNKcjONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

UCZENIE SIĘ I RELACJE

Modułowe kanapy i fotele **sprzyjają kontaktom między uczniami**, tworzą dodatkową wygodną przestrzeń do nauki i odpoczynku między lekcjami. Sznurki ze spinaczami utworzyły **dynamiczną, zmienną przestrzeń galeryjną**. Na poduszkach uszytych przez uczniów umieszczono, po konsultacjach z zespołem psychologiczno-pedagogicznym, numery **najpopularniejszych telefonów zaufania dla młodzieży**.

Szkoła Podstawowa nr 42 z Oddziałami Integracyjnymi
im. Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego

Kącik czytelniczy

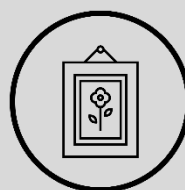
Kącik szachowy

FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

OTWARTOŚĆ

PRZYJAZNA ESTETYKA

Zmiany w tej szkole pokazują, że niewiele potrzeba, by spełnić niektóre oczekiwania społeczności szkolnej. W tym przypadku trzy rodzaje przestrzeni zaspokoily następujące potrzeby: **relaksu i czytania w ciszy, aktywnej rekreacji i ruchu oraz gry w szachy**. Wszystkie trzy rozwiązania można **łatwo przearanżować w razie potrzeby**: poduszki da się zawiesić na haczykach, by zajmowały mniej przestrzeni i nie utrudniały poruszania się w korytarzu; stoliki do gry w szachy mogą zostać zastosowane także do innego rodzaju pracy lub z łatwością przestawione. Plansze do gier sportowych są **elementem podłogi**, dzięki czemu nie utrudniają przejścia ani nie zagracają holu.

Inne przykłady

Przedszkole Leśne Skrzaty

Ten kącik daje wrażenie otwartości (dostęp do światła dziennego, jasne kolory, przeszklone elementy ścian) oraz naturalności (zieleni, drewniana boazeria i podłoga). Drabina o funkcji regału z półkami to rozwiązanie funkcjonalne i ciekawe estetyczne.

Szkoła Podstawowa nr 351

Jasna, pastelowa kolorystyka puf współgra z drewnianym parkietem. Nakładka na kaloryfery zwiększa estetykę przestrzeni. Pufy i stoliki są przenośne, dzięki czemu kącik można łatwo przearanżować.

PRZYKŁAD ZE ŚWIATA

Kącik czytelniczy w szkole w Sztokholmie. Przykład z publikacji „Przestrzenie edukacji 21. Otwieramy szkołę!”. Fot. Kim Wendt, Rosan Bosch. Źródło: [link](#)

W szkole też czasem chcemy na chwilę побыć sami ze sobą, poczytać coś w samotności, posłuchać muzyki, „wyluzować”. Jaskinia czytelnicza w szkole Vittra Telefonplan w Sztokholmie to jedno z ulubionych miejsc uczniów i uczniów.

Więcej informacji w publikacji „EduSpaces 21, tom 1”: [tutaj](#)

2.3. Korytarze: komunikacja

W szkołach i przedszkolach ważne jest także stworzenie **bezpiecznych i wygodnych ciągów komunikacyjnych** wewnątrz budynku. W poprzedniej części pokazaliśmy przykłady zagospodarowania korytarzy do celów rekreacyjnych, w tej zaś skupiamy się na aspekcie technicznym przestrzeni komunikacji (która oczywiście nie ogranicza się wyłącznie do korytarzy, ale obejmuje też wejścia, schody itp.).

WYBRANE REKOMENDACJE

- Ciągi komunikacyjne powinny być **dobrze oznaczone**, np. poprzez użycie różnych kolorów podłóg czy elementów komunikacji wizualnej na ścianach dla oznaczenia stref szkoły i ulepszenia orientacji w przestrzeni.
- Unikajcie budowy ciemnych ciągów komunikacyjnych bez dostępu do światła dziennego. Lokalizacja sal lekcyjnych wzdłuż korytarzy z **otwarciami wizualnymi** ma nie znacząco wpływać na zwiększenie poczucia komfortu osób przebywających na korytarzu, rozświetla i optycznie powiększa przestrzeń.
- Postarajcie się, by główny nurt komunikacji **nie kolidował ze strefami relaksu** i rekreacji.

Przedszkole nr 95 z Oddziałami Integracyjnymi im. Króla Macjusia I

Korytarze doświetlone światłem słonecznym z dziedzińca

OTWARTOŚĆ

EKOLOGIA

Teren przedszkolny jest dostosowany do **potrzeb osób niepełnosprawnych**, które mogą swobodnie poruszać się zarówno wewnątrz, jak i na zewnątrz budynku dzięki przyjętym rozwiązaniom architektonicznym, w tym **szerokim ciągom komunikacyjnym** w korytarzach. **Przeszkłone patio** w sercu przedszkola i przedszkolne korytarze, a także okna dachowe sprawiają, że wewnątrz jest oświetlone światłem słonecznym. Przeszklenia sprawiają, że dzieci mają ciągły **kontakt z zielonym otoczeniem budynku**.

Niepubliczne Przedszkole Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego

Hol przedszkola: zatarte granice między strefami edukacji, relaksu, zabawy

PRZYJAZNA ESTETYKA

FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

OTWARTOŚĆ

Szerokie korytarze pozbawione progów są **dostępne dla osób z niepełnosprawnościami**. Korytarz jest doświetlony **światłem dziennym**, uzupełnionym przez punktowe oświetlenie górne. Przeszklone drzwi zwiększają wrażenie **przestrzoności** i dodatkowo oświetlają hol. Przestrzeń korytarza ma wiele elementów zachęcających do aktywnego korzystania z niej jako miejsca zabawy (kolorowe kółka na podłodze) i relaksu (siedziska, ławeczki). Szeroki, niezagracony korytarz może także pełnić funkcje przestrzeni do nauki, spotkań itp., w zależności od sytuacji. Szafeczki pod parapetami to przykład **ekonomicznego wykorzystania przestrzeni**. Konsekwentnie **stosowana paleta kolorów** (pomarańczowy i żółty), którą uzupełniają biele i szarości, nadaje korytarzowi charakter miejsca radosnego, pogodnego.

Inne przykłady

Gimnazjum nr 166 w Warszawie

Klaustrofobiczne przestrzenie korytarzy zmieniły się z ciasnych w przestronne, z nową, dalszą perspektywą

Niepubliczne Przedszkole Szkrabki

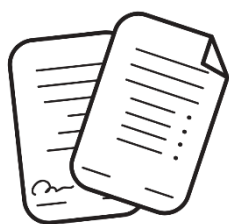

Ekonomiczne wykorzystanie przestrzeni poprzez zastosowanie schowków i wnęk

3. Przestrzenie wspólne: pomieszczenia użytkowe

Biblioteka, stołówka, szatnia, świetlica... co łączy te przestrzenie szkolne? Rzadko odbywają się w nich typowe zajęcia, poza tym w większości szkół te pomieszczenia pozostają puste przez dużą część dnia. Ponieważ w wielu szkołach i placówkach przedszkolnych jednym z głównych problemów jest brak miejsca i atrakcyjnej powierzchni użytkowej, przestrzenie wspólne powinny być **jak najbardziej funkcjonalnie urządzone i elastyczne**.

W praktyce często te przestrzenie podlegają zmianom w związku z potrzebami dostosowania placówek do zauważanych potrzeb młodzieży i dzieci: surowe czytelnie zmieniają się w miejsca życia szkolnego i przytulne kąciki ciszy, a głośne stołówki – w domowe kawiarenki. To tam zwykle tkwi **potencjał, by stworzyć miejsca faktycznie lubiane przez społeczność szkolną**, takie, z którymi młodzież się identyfikuje, w których czuje się dobrze.

WYBRANE REKOMENDACJE

- W ramach organizacji układu przestrzennego pomieszczeń pomyślcie o takich rozwiązaniach, które stwarzają **możliwość wielofunkcyjnego użytkowania przestrzeni**.
- Wprowadzenie elementu **przesuwnej ściany** pozwoli wam na łączenie sal w dużą wspólną przestrzeń, jak również na ich zamknięcie i stworzenie niezależnych pomieszczeń.
- Mobilność ścian możecie uzyskać nie tylko poprzez użycie gotowych produktów typu ściany przesuwane, ale także poprzez stosowanie w otwartych przestrzeniach rekreacji drobnych rozwiązań takich jak **kurtyny, mobilne ścianki akustyczne, większe mobilne meble**.

W trakcie projektowania zwróćcie uwagę na charakter i najbliższe sąsiedztwo danego pomieszczenia – czy ma to być **pomieszczenie otwarte, półotwarte czy zamknięte**.

3.1. Biblioteka

Biblioteki w szkołach dynamicznie zmieniają się w miejsca spotkań, dyskusji, odpoczynku, cichej pracy. W tej części pokazujemy kilka przykładów gruntownych przemian przestrzeni bibliotecznej.

WYBRANE REKOMENDACJE

- Stwórzcie w bibliotece **kilka podstawowych stref**: strefę wypożyczania książek, strefę indywidualną, strefę grupową, a także miejsce do pracy przy komputerach.
- W miarę możliwości wprowadźcie **wejście do biblioteki wprost z placu wejściowego**, by po godzinach pracy szkoły mogły z niej korzystać osoby ze społeczności lokalnej.
- Jeśli to możliwe, zadbajcie o wyposażenie biblioteki w **sprzęt audiowizualny**, tablicę multimedialną i rzutnik pod sufitem, a także o dostęp do sieci internetowej.
- Zróżnicowane miejsca do siedzenia zapewniają waszej przestrzeni **funkcjonalność i elastyczność**, dopasowanie do potrzeb różnych osób.

VII Liceum Ogólnokształcące im. Juliusza Słowackiego¹¹

Przestrzeń do odpoczynku i pracy grupowej

Strefa wypożyczenia książek – w oddali czytelnia

FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

PRZYJAZNA ESTETYKA

Stworzone zostały **strefy funkcjonalne**: przestrzeń do pracy przy komputerze (cztery stanowiska), przestrzeń do pracy przy stołach, miejsce relaksu (kanapy, poduszki). Strefy są od siebie **łagodnie oddzielone poprzez ustawienie mebli**, tak by uniknąć konfliktów związanych z różnymi potrzebami użytkowników. Przestrzeń czytelnia znajduje się na końcu biblioteki, odgradzona od hałasu regałami. Z kolei kącik relaksu jest przy wejściu do biblioteki, w miejscu, gdzie zwykle panują większy gwar i

¹¹ Opis zmiany oraz zdjęcia pochodzą z publikacji Fundacji Szkoła z Klasą pt. „Zaprojektuj szkołę – dobre praktyki z drugiej edycji programu”. Jest ona dostępna online: <https://www.szkołazklasa.org.pl/materialy/dobre-praktyki-z-drugiej-edycji-programu-zaprojektuj-szkole>.

zamieszanie. W bibliotece dodano elementy dekoracyjne, takie jak poduszki i rolety. Wymieniono podłogi na drewniane panele, które rozjaśniają wnętrze i nadają mu naturalny wygląd.

PROCES ZMIANY

Motorem napędowym zmian była grupa młodzieży, która wzięła udział w projekcie „Zaprojektuj szkołę” Fundacji Szkoła z Klasą. To oni odpowiadali za proces, projektowali zmiany, uzgadniali je z dyrekcją, zrobili zakupy, włączali innych uczniów i uczennice. Na warsztatach architektonicznych uczniowie stworzyli trzy projekty aranżacji wnętrza i później z każdego projektu wybrali elementy, które najbardziej im odpowiadały. Po konsultacjach udało się stworzyć wspólną koncepcję. Grono pedagogiczne i rada rodziców były bardzo przychylnie projektowi, były chęci i mobilizacja przez cały czas. W prace włączeni byli architekci, którzy przeprowadzili warsztaty dla młodzieży i nauczycieli; realizację działania wspierali też trenerzy. W wykonanie zadania włączono także sojuszników: uczniów z innych klas. Dało to zespołowi projektowemu poczucie wsparcia!

WSPÓLDECYDOWANIE

DIAGNOZA

SZUKANIE SOJUSZNIKÓW
I FUNDUSZY

WŁĄCZENIE EKSPERTÓW

WŁĄCZENIE W DZIAŁANIE

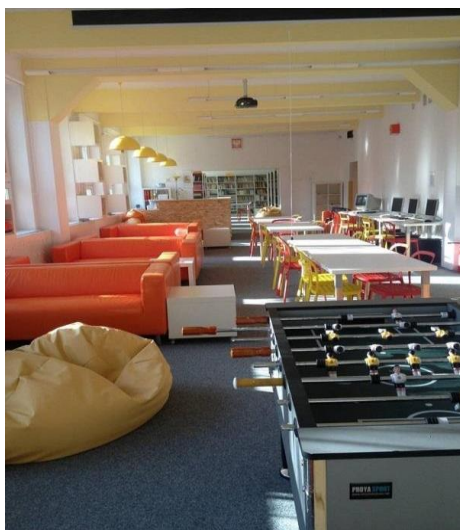
Szkoła Podstawowa nr 392 (dawne Gimnazjum nr 55)

Estetyczna i pomysłowa strefa wypożyczalni

Przed remontem: ciemno, ciasno i bez pomysłu

Strefa relaksu i rekreacji, stoły do pracy w grupach. Daleka perspektywa daje wrażenie lekkości, pozwala na złapanie oddechu

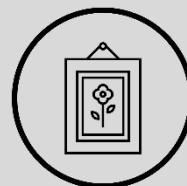
Strefa rekreacji w użyciu

FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

OTWARTOŚĆ

PRZYJAZNA ESTETYKA

Biblioteka może pełnić **różne funkcje**. Są tam przestrzenie rekreacyjne i relaksu (kanapy, pufy), rozrywkowe (stolik do gry w piłkarzyki, stoliki do gry w szachy i inne gry planszowe), miejsca stworzone do czytania i pracy w grupach. **Różne źródła oświetlenia** umożliwiają kształtowanie nastroju miejsca. Ekran sprawia, że mogą się tam odbywać także **prelekcje czy wideokonferencje**. Wykorzystano też potencjał wnęki jako przestrzeni **wystawienniczej** i scenicznej, idealnej na spotkania. Są tu także wielofunkcyjne rozwiązania, np. stoliki przy regałach można wykorzystać do położenia książek, zatrzymania się na chwilę z książką.

Jasne miejsce jest doświetlone światłem dziennym. Duża przestrzeń została **uporządkowana regularnymi pasami koloru na ścianach**. Wykorzystano naturalne materiały.

PROCES ZMIANY

Projekt zmian wykonali nieodpłatnie studenci warszawskiego Policealnego Studium Plastycznego „Collage” w ramach swojej pracy dyplomowej. Dzięki temu szkoła otrzymała nieodpłatne wsparcie eksperckie.

LXVII Liceum Ogólnokształcące im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego¹²

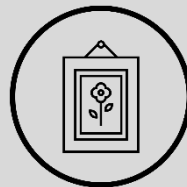
Biblioteka po remoncie. Morski kolor i pluszowy fotel dodają przytulności

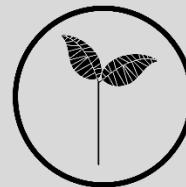
FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

OTWARTOŚĆ

PRZYJAZNA ESTETYKA

EKOLOGIA

Biblioteka, zwana Jezioteką, to teraz **elastyczna przestrzeń** do pracy lekcyjnej, grupowej i indywidualnej, a także do odpoczynku (dwa duże i komfortowe fotele ze stolikiem). Fotele są też wykorzystywane do spotkań i debat z gośćmi i ekspertami. Pomysłowy stolik powstał ze skrzynek na jabłka pomalowanych na biało. Uczniowie przygotowują również **kanapy z palet**. Wrażenie przestronności i otwartości osiągnięto dzięki maksymalnemu wykorzystaniu światła dziennego oraz postawieniu regałów przy przeciwległej ścianie. Cała sala biblioteczna jest **oszczędnie dekorowana**: dominują biel i czerni, na których tle wyróżniają się ciemnoniebieskie pluszowe fotele oraz niebiesko-zielona tapeta w nieoczywisty wzór.

¹² Opis zmiany oraz zdjęcia pochodzą z publikacji Fundacji Szkoła z Klasą pt. „Zaprojektuj szkołę – dobre praktyki z drugiej edycji programu”. Jest ona dostępna online: <https://www.szkoiazklasa.org.pl/materialy/dobre-praktyki-z-drugiej-edycji-programu-zaprojektuj-szkole>.

WSPÓLDECYDOWANIE

WŁĄCZENIE EKSPERTÓW

PROCES ZMIANY

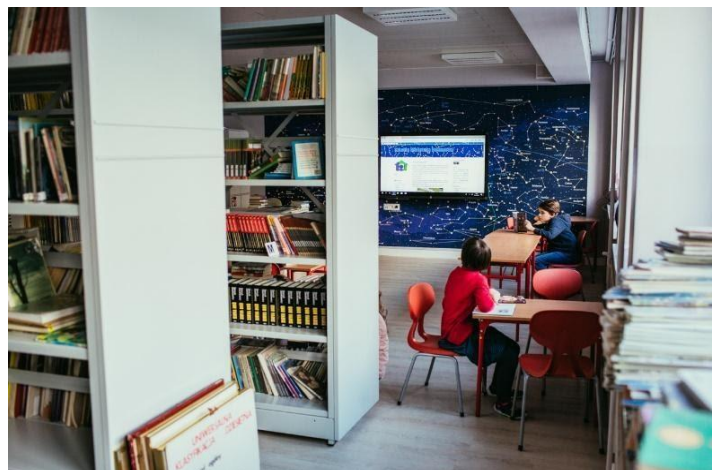
Projekt przygotowała grupa zaangażowanej młodzieży przy wsparciu i przychylnym stosunku dyrekcji do zmiany w szkole. Grupa była szczególnie wytrwała – nie zniechęcił ich nawet brak odpowiedzi na ponad 30 wniosków do różnych firm i instytucji z prośbą o dofinansowanie ich projektu zmiany przestrzeni szkolnej.

Wspólnie spędzony czas przy projektowaniu i realizacji zmiany w przestrzeni szkolnej był dla uczniów najcenniejszym i najfajniejszym doświadczeniem w programie. Młodzież doceniła również zaangażowanie części rodziców.

Szkoła Podstawowa nr 12 im. Powstańców Śląskich

Biblioteka stała się atrakcyjną przestrzenią do pracy warsztatowej

Jasna przestrzeń z wyraźnym kontrapunktem w postaci ściany gwiazdnej

FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

OTWARTOŚĆ

PRZYJAZNA ESTETYKA

UCZENIE SIĘ I RELACJE

Przestrzeń biblioteki daje duże możliwości dostosowania jej do potrzeb i okoliczności: lekkie i małe stoliki oraz krzesła nie nastręczają trudności przy **zmianie aranżacji**. Ekran sprawia, że możliwe są zajęcia z prezentacją multimedialną, prezentacje projektów i pomysłów. **Ściana z gwiazdozbiorami** stanowi atrakcyjną przestrzeń o cechach sceny. Kocyki dostępne w bibliotece umożliwiają też wykorzystanie podłogi do siedzenia oraz stworzenie bardziej **przytulnej i swobodnej atmosfery**. Regały są lekkie, **minimalistyczne**, dzięki czemu dodają przestrzeni lekkości (podobnie jak krzesła). Przestrzeń jest doświetlona światłem dziennym przez duże okna. Dominują jasne, intensywne kolory, skonstrastowane z marzycielską ścianą gwiazd. Ściana gwiazdozbiorów jest czymś więcej niż dekoracja – to miejsce nauki! Atmosferę przytulności tworzą dekoracje: kolorowa sowa na parapecie czy białe papierowe gwiazdy w oknach.

3.2. Stołówka

WYBRANE REKOMENDACJE

- Wydzielcie następujące **strefy na stołówce**: jedzenia, przygotowywania posiłków, wydawania posiłków, kolejki, mycia rąk, zieleni, segregacji naczyń.
- Po godzinach obiadu stołówka może pełnić inne funkcje. Postarajcie się, by była ona **wielofunkcyjnym sercem szkoły**.
- Jeśli to możliwe, warto zadbać o **łatwy dostęp do stołówki z holu**, żeby mogła być wykorzystywana przez społeczność lokalną po godzinach pracy szkoły.
- Przygotujcie **zróżnicowane miejsca do siedzenia**, by odpowiadały na różne potrzeby użytkowników.
- Zastosujcie **elementy wygłuszające**, by zmniejszyć hałas.
- Jeśli to możliwe, zainstalujcie w stołówce **sprzęt audiowizualny**, tablicę multimedialną i rzutnik, aby przestrzeń mogła pełnić funkcje inne niż tylko jadalni.

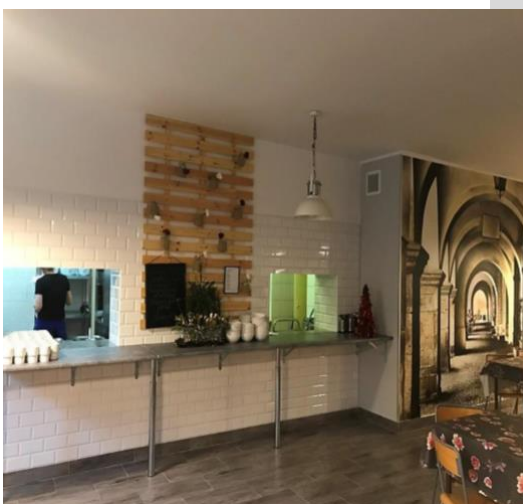
VII Liceum Ogólnokształcące im. Juliusza Słowackiego

Stołówka po remoncie

Stoliki przed remontem

Strefa wydawania po remoncie:
boazeria i płytki ceramiczne.FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

OTWARTOŚĆ

PRZYJAZNA ESTETYKA

EKOLOGIA

Przestrzeń stołówki stała się otwarta i przyjazna: poszerzono wejście do pomieszczenia oraz wstawiono nowe, szklane drzwi. Zlikwidowano karnisze i zasłonki. Fototapeta **powiększa i wydłuża optycznie przestrzeń**. Stołówka stała się też przytulniejsza: zastosowano drewniane materiały oraz postawiono **kwiaty doniczkowe** na parapetach. Elementy boazerii urozmaicają wizualnie przestrzeń i są miejscem ekspozycji dekoracji przygotowanych przez samych uczniów. Nadają miejscu **domowy, ciepły charakter**. Przytulna atmosfera jest też efektem

rozstawienia stolików w **układzie kawiarnianym** oraz przykrycia ich ceratą imitującą obrus w kwiaty. Sprzyja to integracji uczniów oraz relaksowi przy jedzeniu. Zmieniono oświetlenie na **żyrandole** w stylu industrialnym – to bardziej kameralne oświetlenie niż sufitowe lampy jarzeniówki.

Umywalka oraz suszarka do rąk zwiększają funkcjonalność przestrzeni. Imitujące cegłę płytki ceramiczne na ścianie w pobliżu miejsca wydawania posiłków są **łatwe w czyszczeniu**. W stołówce jest czarna tablica kredowa, na której można codziennie podawać menu. **Ekonomiczne wykorzystanie przestrzeni** polega m.in. na zamontowaniu szafek pod umywalkami. Z kolei osłonki pod oknami wykorzystano, by stworzyć wzdłuż ściany rząd prostych siedzisk. Zastosowano zróżnicowane, ale **harmonizujące** ze sobą materiały: płytki ceramiczne imitujące cegłę, drewno, fototapetę.

WSPÓLDECYDOWANIE

WŁĄCZENIE EKSPERTÓW

WŁĄCZENIE W DZIAŁANIE

SZUKANIE SOJUSZNIKÓW
I FUNDUSZY

PROCES ZMIANY

Inicjatorami tej zmiany byli członkowie samorządu uczniowskiego – wystąpił on do dyrekcji z prośbą o modernizację stołówki, która od wielu lat nie była remontowana. Wspólnie z Fundacją Szkoła z Klasą uczniowie i dyrekcja zorganizowali seminarium i warsztaty dla uczniów dotyczące kształtowania przestrzeni w ramach projektu „Zaprojektuj szkołę”. Zespół złożony z nauczycieli, uczniów, pracowników kuchni i dyrekcji przy wsparciu architekta wewnątrz sporządził projekt. Samorząd uczniowski zorganizował kiermasz i loterię mającą na celu zebranie środków potrzebnych na remont. Brakującą kwotę dzięki staraniom dyrekcji szkoła otrzymała z Wydziału Oświaty Dzielnicy Ochota. Po przeprowadzeniu zmian szkoła postanowiła nadać stołówce nazwę – zorganizowano konkurs na najlepszy pomysł: wygrała nazwa „Pod nieb(ieni)em”. W ten sposób cała szkoła mogła symbolicznie zaangażować się w zmianę, a stołówka zmieniła się z bezosobowego miejsca w przestrzeń uznawaną przez młodzież i pracowników za „swoją”.

Szkoła Podstawowa nr 42 z Oddziałami Integracyjnymi
im. Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego

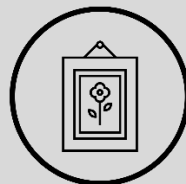
Stołówka po remoncie

FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

OTWARTOŚĆ

PRZYJAZNA ESTETYKA

Miejsce na odłożenie plecaków (szafka przy wejściu) **wprowadza ład i poprawia bezpieczeństwo**. Stoliki z krzesłami wokół tworzą miejsce **sprzyjające integracji** w mniejszych grupach. Przestrzeń jest doświetlona dzięki przeszklonym częściowo ścianom i drzwiom. Fototapeta przywołuje skojarzenia z **domową kuchnią** i powiększa optycznie salę.

3.3. Szatnie

Szatnie to jedna z najbardziej problematycznych przestrzeni w warszawskich placówkach szkolnych (w mniejszym stopniu – w przedszkolnych). Stykają się tam bowiem **newralgiczne problemy życia szkolnego**: brak miejsca, który powoduje, że wykorzystuje się przestrzenie podziemne bez dostępu do światła dziennego; względy bezpieczeństwa, które sprawiają, że potrzebne są śluzi i kontrola nad osobami wchodzącymi na teren szkoły; konieczność utrzymania czystości w szkole. Okazuje się więc, że postulat otwartych, przyjaznych, połączonych z reprezentacyjnym holem szatni, będących przecież pierwszym pomieszczeniem, do którego wchodzi uczniowie, jest trudny do zrealizowania. W tym rozdziale zbieramy kilka dobrych praktyk z tego zakresu.

WYBRANE REKOMENDACJE

- Jeśli macie taką możliwość, zadbajcie o wizualne połączenie szatni z holem lub takie umiejscowienie szatni, by była **widoczną częścią holu wejściowego**.
- Zadbajcie o otwarcie widokowe na zewnątrz. Dobrze, by szatnia miała **dostęp do światła dziennego**.
- Ze względów bezpieczeństwa szatnie **podzielcie pod kątem wieku** uczniów.
- Funkcjonalność waszej szatni zapewnią **posadzki antypoślizgowe**, ułatwiające utrzymanie czystości przy zachowaniu bezpieczeństwa. Także łatwe w sprzątnięciu i czyszczeniu siedziska i szafki sprawiają, że wszystkim będzie przyjemniej korzystać z tej przestrzeni.
- Poza szatnią na okrycia wierzchnie i buty przydatne są **szafeczki na książki i rzeczy** uczniów w przestrzeni szkoły.

Niepubliczne Przedszkole Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego

Otwarcie na zieleń, połączenie szatni z holem

FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

OTWARTOŚĆ

PRZYJAZNA ESTETYKA

Szatnie usytuowane są w miejscu z dostępem do światła dziennego, sprawiają wrażenie przestronnych. Są one **połączone ze strefą wejścia** i stanowią reprezentacyjną, a nie jedynie użytkową przestrzeń przedszkola. Ułożone wyspowo siedziska i puffy można z łatwością przearanżować, by stworzyć większą otwartą przestrzeń. Wrażenie porządku estetycznego wzmagają regularnie ułożone kolory szafeczek oraz pionowe, kolorowe kraty w oknach.

Szkoła Podstawowa nr 42 z Oddziałami Integracyjnymi
im. Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego

Łatwe w czyszczeniu i ciekawe wizualnie ławeczki

OTWARTOŚĆ

PRZYJAZNA ESTETYKA

Przeszkłone drzwi zamiast metalowych krat odmieniły atmosferę szatni – powiększyły optycznie przestrzeń, dały więcej światła dziennego, a przede wszystkim przestały się kojarzyć z zamknięciem i „więzieniem”. Zamykane szafeczki w szatni sprawiają, że przestrzeń jest **uporządkowana estetycznie**. W ponurych dotąd szatniach zagościły **wyraziste kolory** słupów-ławek (czerwień i żółć), ułożone w ciekawe wzory.

3.4. Sanitariaty (łazienki)

Łazienki w szkołach i przedszkolach to miejsca, w których szczególnie ważne są **bezpieczeństwo i funkcjonalność**. W związku z tym często ich estetyka jest zaniedbywana, a propozycje zmian wychodzące od społeczności szkolnej bywają odrzucane ze względu na przepisy dotyczące bezpieczeństwa użytkowania. Czy da się te aspekty połączyć? Prezentujemy kilka dobrych praktyk z tego obszaru.

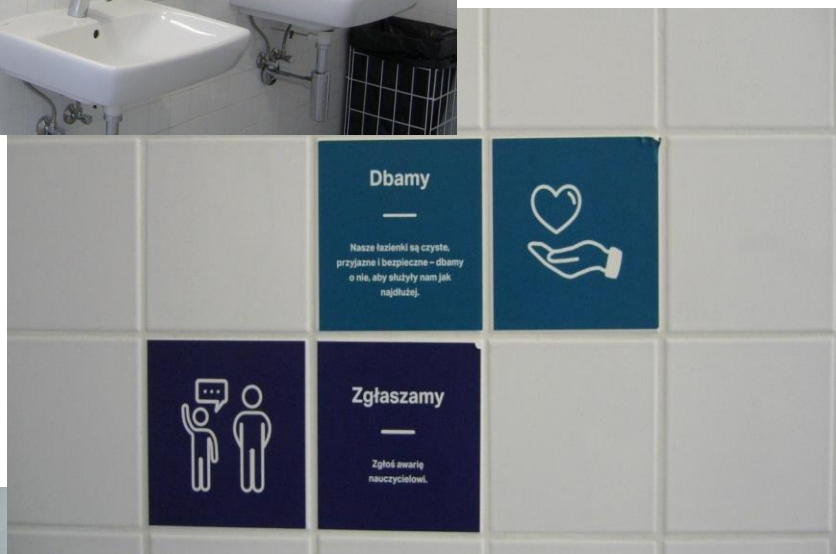
WYBRANE REKOMENDACJE

- Dostosujcie kabiny i wszystkie elementy wyposażenia do wzrostu dzieci.
- Zadbajcie, zwłaszcza w przypadku młodszych dzieci, o **otwarcie wizualne dla opiekuna** na część ogólnodostępną z umywalkami. Wiąże się to także z faktem, że toalety są często miejscem, w którym dochodzi do nękania i przemocy rówieśniczej. Otwarcie części wspólnej przy jednoczesnym zapewnieniu prywatności w kabinach jest jednym z rozwiązań sprzyjających bezpieczeństwu.
- Pomyślcie o **opływowym wyposażeniu** bez ostrych kantów.
- Najlepiej, żeby posadzka była **antypoślizgowa** i łatwa w czyszczeniu.
- W toaletach przedszkolnych zamontujcie **wieszaki na ręczniki** oraz półki na kubki i szczoteczki do zębów.
- Ograniczcie **maksymalną temperaturę** ciepłej wody w toaletach dla młodszych dzieci, by uniknąć poparzeń.

Szkoła Podstawowa nr 166 im. Żwirki i Wigury

Łazienka chłopców po remoncie

Naklejki proekologiczne

Łazienka w szatni

FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

EKOLOGIA

PRZYJAZNA ESTETYKA

UCZENIE SIĘ I RELACJE

Każda toaleta ma inny **kolor wiodący** (czerwony, pomarańczowy, odcienie niebieskiego) i inną nazwę, np. „słoneczna”. Nadaje to łazienkom **wyjątkowy charakter**. Po remoncie kabiny są **przestronniejsze i wygodniejsze**. Zamontowano suszarki do rąk oraz podajniki z ręcznikami papierowymi. Standardowe muszle zamieniono na **podwieszane**, co nie tylko nadaje wnętrzu nowoczesny i minimalistyczny wygląd, ale też przede wszystkim ułatwia **utrzymanie sanitariatów w czystości**.

Elementem urozmaicającym, nadającym toaletom **ciekawy i niepowtarzalny charakter**, są **„wodolubki”** – zaprojektowane na życzenie uczniów przyjazne stworki z płytek ceramicznych.

Zastosowano kilka **rozwiązań ekologicznych**: dwa różne mechanizmy do spłukiwania wody w zależności od potrzeb (3 l, 6 l). Na ścianach zamontowano również **ekonaklejki**, zawierające wskazówki i informacje związane z oszczędzaniem wody oraz postawami proekologicznymi.

WSPÓLDECYDOWANIE

DIAGNOZA

KONSULTOWANIE ROZWIĄZAŃ

SZUKANIE SOJUSZNIKÓW
I FUNDUSZY

PROCES ZMIANY

Remont łazienek był efektem międzynarodowej współpracy szkoły z Grupą Geberit. Obejmował nie tylko same zmiany architektoniczne (stworzenie przyjaznego i estetycznego środowiska uczenia się), ale też działania edukacyjne. Uczniowie wraz z rodzicami i nauczycielami w ramach ogłoszonego konkursu na projekty łazienek szkolnych zgłosili wiele koncepcji wymarzonych łazienek w szkole. Po przeprowadzonym konkursie komisja (w której byli zarówno dorośli, jak i młodzież) wyłoniła najlepsze pomysły, które stanowiły bazę profesjonalnych projektów. Projektanci skonsultowali wszelkie szczegóły ze społecznością szkolną. Dla dzieci najistotniejsze były kolory i przyjazne stworki, nazwane „wodolubkami”, które pojawiły się na ścianach łazienek.

Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego nr 1¹³

FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

PRZYJAZNA ESTETYKA

Nowe toalety – zadbane i estetyczne

Przed remontem w łazienkach brakowało zamków, mydła czy szymb w drzwiach kabin. Stan toalet był powiązany z problemem dewastacji. Efektem zmian są **odnowione toalety**, wyposażone w zamknięte kabiny, mydło i papier.

WSPÓLDECYDOWANIE

DIAGNOZA

WŁĄCZENIE W DZIAŁANIE

PROCES ZMIANY

Uczniowie wzięli udział w projekcie Fundacji Szkoła z Klasą „Zaprojektuj szkołę”. Zespół młodzieżowy był liderem działania, polegającego na zmianie wybranego fragmentu przestrzeni szkolnej. Zyskali w tym wsparcie pani dyrektor, choć wymagało to zbudowania zaufania z obu stron. Warsztaty, na których uczniowie wspólnie określali najważniejsze oczekiwania społeczności szkolnej, doprowadziły do powstania wielu pomysłów. Uczniowie zdecydowali, że zajmą się szkolnymi toaletami. Była to odpowiedź na ich podstawową i najpilniejszą potrzebę. W związku z tym, że w szkole dochodziło do dewastowania toalet, dyrektor obiecała pomoc w remoncie pod warunkiem, że poprzedzony zostanie kampanią uświadamiającą o konieczności zachowania czystości w toaletach i dbania o ich estetykę. Dzięki tym działaniom oraz włączeniu wszystkich (dorosłych i uczniów) w proces zmiany, problem dewastacji zniknął. Wszyscy poczuli, że to ich dzieło i przestrzeń, za które czują się odpowiedzialni.

¹³ Opis zmiany oraz zdjęcia pochodzą z publikacji Fundacji Szkoła z Klasą pt. „Zaprojektuj szkołę – dobre praktyki z pierwszej edycji programu”. Jest ona dostępna online: <https://www.szkolazklasa.org.pl/materialy/dobre-praktyki-edycji-programu-zaprojektuj-szkole>.

Inne przykłady

Przedszkole nr 95 z Oddziałami Integracyjnymi im. Króla Macjusia I

Wieszaczki na ręczniki, praktyczne półki na kubki i szczoteczki

Przedszkole Językowe Limonka

Opływowe wyposażenie, prosta kolorystyka, praktyczne półeczki. Toaleta dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych

3.5. Inne

Sala samorządu

Szkoła Podstawowa nr 340 im. Profesora Bogusława Molskiego

Przestrzeń po remoncie

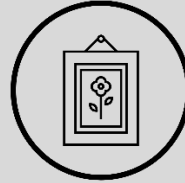

Sala przed remontem

Odremontowana przestrzeń z biurkiem, kanapą i prostymi, ale wyrazistymi dekoracjami

FUNKcjONALNOŚĆ
TELASTYCZNOŚĆ

OTWARTOŚĆ

PRZYJAZNA ESTETYKA

Sala samorządu była ciasnym, zagraconym i zaniedbanym pomieszczeniem. Jej niewielki rozmiar sprawiał, że uczniowie musieli się postarać, by maksymalnie wykorzystać możliwości pomieszczenia. Kanapy oraz przenośne pufy i stołki umożliwiają **odpoczynek i spędzanie czasu w zespole**. Niewielkie i proste biurko z obrotowym krzesłem to z kolei **przestrzeń do pracy**. Zastosowano schowki na materiały samorządu: kilka gładkich, białych szaf, przeszklony kredens. Stworzono też **kącik kuchenny z umywalką i czajnikiem**, który nadaje miejscu domowy charakter. Przestrzeń powiększono dzięki odmalowaniu ścian na biało, wyborowi białych szafek i mebli, a także położeniu jasnej wykładziny imitującej drewno. Przestrzeń **ocieplają i urozmaicają elementy musztardowej żółci**: puf, zasłonka w oknach, a także dywan w ciekawy minimalistyczny wzorek. **Kameralną atmosferę** tworzą także punktowe źródła światła: biała i czarna lampa.

WSPÓŁDECYDOWANIE

WŁĄCZENIE EKSPERTÓW

PROCES ZMIANY

Sala była do dyspozycji samorządu i to młodzież decydowała o tym, jak urządzi swoją przestrzeń. Uczniowie wybrali się na wizyty studyjne, które pozwoliły poznać dobre praktyki i zainspirować się pomysłami na estetyczną, funkcjonalną przestrzeń.

Wspólna kuchnia

Szkoła Przystosowująca do Pracy Towarzystwa Przyjaciół Dzieci

UCZENIE SIĘ I RELACJE

Kuchnia i wspólne gotowanie

Ta kuchnia jest przykładem, że szkoła może być blisko **życia codziennego**. W Szkole Przystosowującej do Pracy uczniowie z niepełnosprawnościami uczą się praktycznych umiejętności. Ważnym elementem wspólnej pracy jest przygotowywanie posiłków w kuchni. Jest ona przystosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Czy w szkołach publicznych ogólnodostępnych też mogłaby istnieć kuchnia dla uczniów?

4. Pracownie i sale zajęć

Salę zajęć to część szkoły i przedszkola, w której dzieci i młodzież spędzają większość czasu. To te pomieszczenia stereotypowo postrzegane są jako miejsca nauki (choć, jak już wskazaliśmy wcześniej, przestrzeń edukacyjna nie powinna być sztucznie wydzielona i ograniczona jedynie do pracowni). Lista wytycznych dotyczących poszczególnych typów sal jest bardzo szczegółowa i zróżnicowana – dlatego w tym miejscu podajemy jedynie ogólne rekomendacje.

Warto zauważyć, że o ile w przedszkolach sale zajęciowe często projektuje się w sposób bardziej elastyczny, a wyzwaniem jest zwykle dostosowanie technologiczne budynków do potrzeb dzieci (np. kwestie dostępności dla osób z niepełnosprawnościami, oczyszczania powietrza, możliwości łączenia sal), o tyle w przypadku szkół **sale lekcyjne są nadal tymi elementami przestrzeni szkolnej, które trudno poddają się znaczącym zmianom**. Wiąże się to z faktem, że zmiany inicjowane przez młodzież raczej nie dotyczą pracowni, a kiedy tak się dzieje, rzadko udaje się wprowadzić w życie te pomysły (wydaje się, że ani uczniowie nie czują się w pełni uprawnieni i zainteresowani, by zmieniać akurat te miejsca, ani pracownicy szkoły nie chcą tej decyzyjności oddać młodzieży). Wynika to także z postrzegania edukacji na wyższych etapach kształcenia jako procesu nastawionego głównie na zdobywanie podręcznikowej wiedzy i umiejętności metodami klasycznej nauki. Takie potrzeby, jak: potrzeba relaksu, wyciszenia, ruchu, zabawy, jako elementy składowe procesu uczenia się nie zawsze są zauważane przez nauczycieli – a to pociąga za sobą również zmiany w przestrzeni lekcyjnej. Remonty pracowni najczęściej polegają więc na wyposażaniu ich w nowy sprzęt, rzadziej – na całkowitym przearanżowaniu miejsca. Wyjątkiem od tej zasady są **specjalistyczne pracownie**, często dobrze wyposażone, zaplanowane jako przestrzeń wspólnej nauki i pracy.

Z tego względu w poniższych przykładach uwzględniamy głównie **sale przedszkolne** oraz te przeznaczone dla klas I–III, bo to właśnie te przykłady wyróżniają się innowacyjnym stosunkiem do przestrzeni uczenia się.

WYBRANE REKOMENDACJE

dla sal przedszkolnych i sal klas I–III

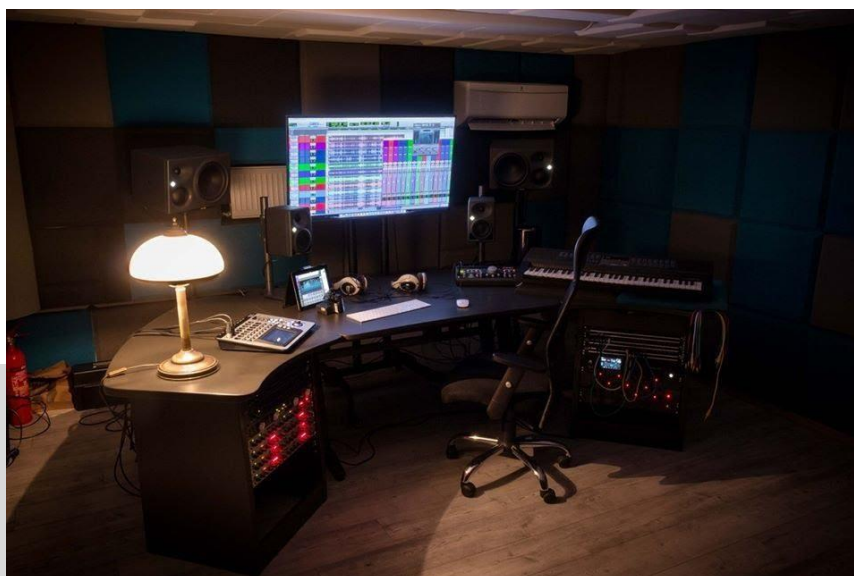
- Zadbajcie o to, by sale były elastyczne, aby można było je przearanżować na potrzeby różnych form zajęć.
- Wprowadźcie strefowy układ przestrzeni (strefa wyciszenia, strefa zabaw z miękką podłogą, kąciaki tematyczne).

- Zamontujcie **strefowe i ciepłe oświetlenie**, które dodaje miejscu przytulności.
- Jeśli to wykonalne, zapewnijcie **możliwość łączenia przestrzeni** (ruchoma ściana, parawan itp.).
- Pomyślcie o tym, jak zapewnić **otwarcie wizualne** na przestrzeń komunikacji oraz na zieleń wokół.
- Stosujcie miękkie elementy wyposażenia wnętrza.
- Zamontujcie **sprzęt audiowizualny**, tablicę multimedialną, rzutnik.

Technikum Kinematograficzno-Komputerowe
im. Krzysztofa Kieślowskiego w Warszawie

UCZENIE SIĘ I RELACJE

Studio nagrań

Technikum powstało po likwidacji gimnazjum. Szkoła szukała pomysłu na przyciągnięcie uczniów i znalezienie specjalizacji, która **wyróżni placówkę na tle innych szkół** w Warszawie. Powstały więc specjalistyczne **pracownie** (studio nagrań i sale komputerowe), w których uczniowie kształcą się m.in. na techników realizacji nagrań i nagłośnień oraz programistów. Pracownie są miejscem **praktycznej nauki i miejscami lubianymi przez młodzież**, która docenia możliwość nauki w dobrze przygotowanych salach z profesjonalistami i praktykami zawodu.

Szkoła Podstawowa nr 255

Kącik czytelniczo-relaksacyjny w sali lekcyjnej

FUNKcjONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

PRZYJAZNA ESTETYKA

W każdej sali klas młodszych wydzielono **miejsce na zabawę i odpoczynek**. W ten sposób powstały kąciki gier, kąciki konstruktorów i kąciki czytelnicze. Przestrzeń może być adaptowana do potrzeb – kolorowe poduszki można dowolnie ustawiać i przenosić. Pomieszczenie ma elementy interakcyjne, zakładające **inicjatywę użytkowników**: uczniowie mogą wieszać zdjęcia na tablicy znajdującej się nad kącikiem, a na półce można wyeksponować czytane obecnie książki. Ciepła paleta barw oraz oświetlenie małymi lampkami, a także wykorzystanie **miękkich materiałów i zabawek** tworzą przytulną atmosferę.

PROCES ZMIANY

Rodzice uczniów klasy 3c wraz z wychowawcą podjęli się realizacji odnowienia i nowego zagospodarowania przestrzeni sali nr 15 tak, aby stała się bardziej atrakcyjna dla uczniów. Sponsorzy zadbałi o wyposażenie kącika w nowe książki, gry i maskotki.

Szkoła Podstawowa nr 32 z Oddziałami Integracyjnymi

Świetlica na zaadaptowanym strychu

FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

OTWARTOŚĆ

PRZYJAZNA ESTETYKA

Zaadaptowanie nieużywanej dotąd przestrzeni wzbogaciło szkołę o **nowe sale oraz przestrzenie do rekreacji i nauki**. Wygospodarowano nowe miejsce w szkole – tym cenniejsze, że w warszawskich placówkach zwykle go brakuje. Naturalne **oświetlenie z okien dachowych** powoduje, że przestrzeń, mimo niewielkich rozmiarów, sprawia wrażenie widnej i otwartej. Filary podtrzymujące strop, przecinające przestrzeń, pomalowano na biało i poprzez umiejętne ustawienie wykorzystano do stworzenia **wrażenia głębi i perspektywy**. Nadają one salom regularność i porządek. **Miękkie kanapy i kolorowe dywaniki** sprawiają, że przestrzeń jest domowa i przytulna.

PRZYKŁAD ZE ŚWIATA

Sala zajęć, która mieści się w... kontenerze

Żeby pomieścić wszystkich uczniów i zmieścić się w budżecie, warszawskie szkoły korzystają z tzw. kontenerów. Czasem to dobre wyjście, pod warunkiem, że kontener urządzony jest funkcjonalnie i ma dobre parametry energetyczne. Na zdjęciu – jedno z pomieszczeń szkoły w Seattle, z panelami słonecznymi na dachu, instalacją do zbierania deszczówki i odzyskiwania „szarej wody”, z wnętrzem wykończonym ekologicznymi materiałami i zabawnym zakamarkiem w rogu klasy...

Więcej informacji: [tutaj](#)

PRZYKŁAD Z POLSKI

Sala dydaktyczna inaczej. Przykład z projektu „Przestrzenie edukacji 21. Otwieramy szkołę!”

Czy przestrzeń dydaktyczna zawsze musi wyglądać tak samo? Z wszystkich programów, które prowadzi Fundacja Szkoła z Klasą i inne organizacje zajmujące się przestrzenią edukacyjną wynika, że dzieci i młodzi ludzie potrzebują przestrzeni zróżnicowanej, elastycznej, takiej w której można pracować inaczej niż zwykle. Inaczej wtedy rozmawia się ze sobą, inaczej słucha czy tworzy. Na zdjęciu – taka właśnie przestrzeń w publicznej szkole podstawowej w Suchedniowie, zaprojektowana przez wybitnego polskiego architekta Macieja Siudę. Jest on także autorem niezwykłego projektu szkoły budowanej po trzęsieniu ziemi na Haiti – jej wszystkie pomieszczenia są z jednej strony otwarte na otaczającą budynek zielenią.

Więcej informacji w publikacji „EduSpaces 21, tom 1”: [tutaj](#)

Więcej o szkole na Haiti: [tutaj](#)

PRZYKŁAD ZE ŚWIATA

W szwedzkiej szkole w jednej z sal zrezygnowano z ławek. Przykład z publikacji „Przestrzenie edukacji 21. Otwieramy szkołę!”. Fot. Kim Wendt, Rosan Bosch

Dla wielu nauczycieli elastyczne aranżowanie przestrzeni klasowej jest wyzwaniem. Zwykle potrzeba trochę czasu, by wszyscy – także sami uczniowie – nauczyli się odpowiedzialnie korzystać z możliwości, jakie stwarza tzw. flexible seating. Tak było także w szwedzkiej szkole w Fjallenskolan, gdzie w kilku pomieszczeniach klasowych zrezygnowano z ławek.

Więcej informacji w publikacji EduSpaces 21 – wprowadzenie: [tutaj](#)

Przedszkole nr 95 z Oddziałami Integracyjnymi im. Króla Macjusia I

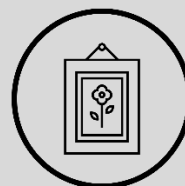
Stoliki ustawione do pracy w grupach w jasnej sali wychodzącej na zieleń

EKOLOGIA

OTWARTOŚĆ

PRZYJAZNA ESTETYKA

Widoczna jest przeszklona przestrzeń z otwarciem na zieleń. Stworzono neutralne kolorystycznie wnętrza przełamane ciepłymi i radosnymi kolorami. Sale mają **bezpośredni dostęp do ogrodu** i placu zabaw oraz widok na zieleń na zewnątrz budynku. Wykorzystano **naturalne materiały**, w tym drewno.

Przedszkole nr 425

Sala zajęciowa

FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

OTWARTOŚĆ

Sala jest duża, przestronna, z dostępem do światła dziennego oraz **niewielką liczbą mebli**. To miejsce codziennych aktywności edukacyjnych i swobodnych zabaw. **Kąćki tematyczne** oraz zamontowany sprzęt multimedialny i nagłaśniający sprawiają, że salę można dostosować do różnorodnych potrzeb. **Folie przeciwsłoneczne** ograniczają nagrzewanie się pomieszczenia w upalne dni. W dużej, wielofunkcyjnej sali gimnastyczno-widowiskowej zamontowane są **meble na kółkach, które zwiększają możliwości wykorzystywania pomieszczenia**.

Niepubliczne Przedszkole Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego

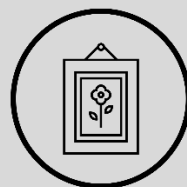
Sala zajęciowa

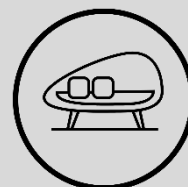
UCZENIE SIĘ I RELACJE

OTWARTOŚĆ

PRZYJAZNA ESTETYKA

FUNKCJONALNOŚĆ
I ELASTYCZNOŚĆ

Przedszkole jest w pełni dostosowane do **potrzeb osób niepełnosprawnych** (sale bez progów, z szerokimi wejściami, płynne ciągi komunikacyjne). Zastosowane w projekcie **bryły, otwory, formy i inne rozwiązania stymulują rozwój dzieci**. Sale mogą zostać podzielone za pomocą ścianki przesuwnej, co umożliwia przearanżowanie przestrzeni. Zastosowano rozwiązania w rodzaju **form półotwartych** (np. domki), które pomagają wydzielić strefy i dostosować miejsce do potrzeb indywidualnych użytkowników. Zatarło granicę między strefą zabawy, nauki i odpoczynku. Sale są **przestronne** i widne dzięki dużym oknom. Konsekwentna kolorystyka ciepłych barw przełamuje surowość bryły budynku i modernistycznych, geometrycznych form.

Inne przykłady

Niepubliczne Przedszkole Leśne Skrzaty

Przytulna, minimalistycznie udekorowana sala. Zabudowane, wielokomorowe szafy z akcentem kolorystycznym i funkcjonalnymi wnękami to praktyczne schowki, które sprawiają, że przestrzeń jest uporządkowana.

Przedszkole Językowe Limonka

Sala zajęciowa. białe szafy wnękowe w ścianach są praktycznym sposobem na przechowywanie przedmiotów przy zachowaniu estetyki i porządku. Dominuje biel wzbogacona wiodącą barwą, inną w każdej sali (wszystkie z palety intensywnych, wesołych odcieni).

Polecane materiały

BIURO
EDUKACJI

Konkurs „Najlepsze szkolne i przedszkolne przestrzenie uczenia się” – Biuro Edukacji m.st. Warszawy

Link do konkursu: [tutaj](#)

Film o konkursie Biura Edukacji m.st. Warszawy „Najlepsze szkolne i przedszkolne przestrzenie uczenia się”

Link do filmu: [tutaj](#)

ZAPROJEKTUJ
SZKOŁĘ

„Zaprojektuj szkołę” – projekt Fundacji Szkoła z Klasą dofinansowany ze środków m.st. Warszawy

Link: [tutaj](#)

„Rozprzeźrzeń szkołę” – projekt Fundacji Civis Polonus dofinansowany ze środków m.st. Warszawy

Link: [tutaj](#)

Projekt: Szkoła

„Projekt: Szkoła” – projekt Biura Edukacji m.st. Warszawy oraz GD Events

Link: [tutaj](#)

EDUSPACES21

Publikacje programu „Przestrzenie Edukacji 21. Otwieramy szkołę!” (Erasmus+)

Link: [tutaj](#)

Moduł 0. Otwieramy szkołę!

Strona główna
Moduł 0. Otwieramy szkołę!
O kursie
Zmieniamy szkołę na lepsze
Czym są środowiska uczenia się?
Do dzieła!
Moduł 1. Wprowadzenie
Moduł 2. Przestrzeń fizyczna i architektoniczna
Moduł 3. Przestrzeń wirtualna i technologiczna
Moduł 4. Przestrzeń społeczna i kulturowa
Informacje

Kurs online programu „Przestrzenie Edukacji 21. Otwieramy szkołę!” ułatwiający pracę nad zmianami przestrzeni

Link: [tutaj](#)

Szkoła dobrze zaprojektowana

Standardy architektoniczne i funkcjonalne dla szkół podstawowych i zespołów szkolno-przedszkolnych m.st. Warszawy

„Szkoła dobrze zaprojektowana” – standardy architektoniczno-funkcjonalne przygotowane przez Biuro Architektury i Planowania Przestrzennego

Link: [tutaj](#)